

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Johs·E·Hagelsten
AF HELSINGØRS
SAGA

MIT HAAB STAAR TIL HAVET

Johs. E. Hagelsten
AF
HELSINGØRS
SAGA

Nærværende bog, som er tilrettelagt og udgivet af Foul A. Andersens forlag, Helsingør, bygger på manuskript af redaktør Johs. E. Hagelsten, samt supplement velvilligst stillet til rådighed af fru postmester Nordholt og premierløjtnant E. O. A. Hedegaard til hvilke forlaget her retter sin varmeste tak.

Bogens tekniske udførelse er foretaget af Jensen og Larsens bogtrykkeri, Helsingør, sats garamond fra Helsingør Maskinsætterier. Håndindbundet hos Johs. Meyer Hansen, Hillerød, klichéerne er udført af Illugrafia, København.

Papir specialtryk 604-11, omslagskarton 672-22 fra De forenede Papirfabriker, København.

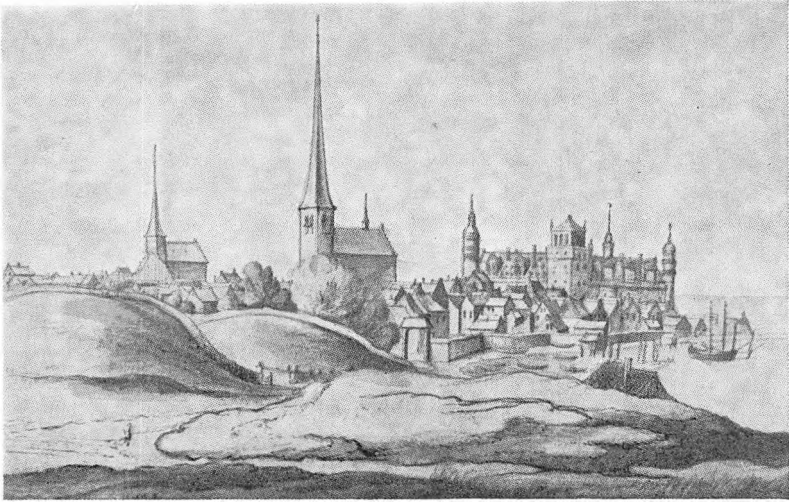
© ISBN 87 87003 23 6 (Indb. 87 87003 24 4)

Johs. E. Hagelsten

AF HELSINGØRS SAGA

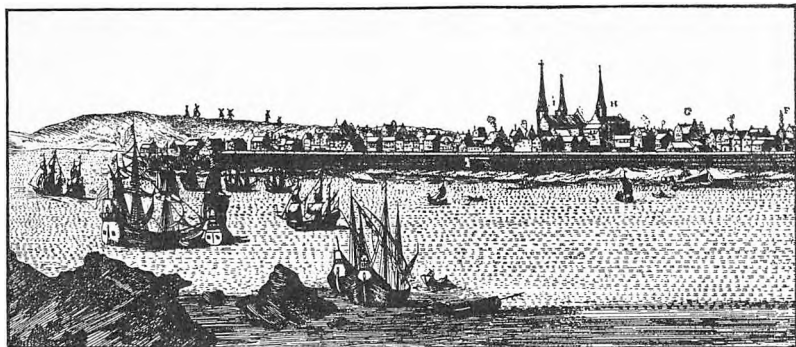
Poul A. Andersens Forlag – Helsingør
1971

Udsigt over Helsingør med Kronborg 1754.

Helsingør købstad, der i de senere år har været inde i en udvikling som aldrig før i sin historie, har blandt andet ved mange tilflyttere og nu sidst kommunesammenslutningen med Tikøb, fået sit indbyggerantal endog meget stærkt forøget. Det samlede tal er nu ca. 50.000. Desuden besøges den årligt af en meget stor turiststrøm, ligesom det nære naboskab med Hålsingborg er med til at give Helsingør sit særpræg. Mange mennesker betages af byens glørværdige historie, som de dog af tidsmæssige og andre årsager ikke har lejlighed til nærmere at fordybe sig i. Følgen heraf har været nogle henvendelser fra dels »nybagte« Helsingoranere og dels fremmede til den, som skriver disse linier om, at bringe nogle brudstykker af det hæderkronede Helsingørs historie. Dette ønske har jeg med denne lille bog forsøgt at opfylde ved at bringe nogle linier til tegningen af den charmerende sundby, Hamlets stad, der nød den ære at være angivet ved navn på et middelalderligt verdenskort, der ialt angav navnet på siger og skriver fem af verdens kendteste byer. Det var naturligvis Øresundstolden, der berettigede Helsingør til at være een af disse byer. Men iøvrigt vil jeg lade bogens tekst og illustrationer tale for sig selv.

Johns. E. Hagelsten.

Helsingør i den sene middelalder. Efter håndtegning muligvis udført af den hollandske maler Cornelis Vroom d. y. 1645.

Middelalderen og tiden frem til Chr. II

I »Rerum Danicarum Historia«, der blev skrevet 1631 af Johan Isaksen Pontatus, hvilket sidste navn han skal have fået, fordi han var født i Brostræde i Helsingør, nævnes det, at Helsingør skal kunne føre sin historie tilbage til år 70 før Kristi fødsel. Det begrundes med, at byens navn og bynavnene Helsingborg og Helsinge skal stamme fra et folk, der her i norden kaldtes Helsing, og som skulle være de samme som dem, den romerske historieskriver Plinius kaldte Hellevoner eller Hælvoner.

I den tidlige middelalder har der næppe været anlagt en by ved den åbne strand, men skal man tro andre beretninger, har der dog været et samlingssted på denne egn, idet det fortælles, at her solgtes på torvet de kvinder, som vikingerne hjemførte som fanger fra deres røvertogter.

Mere sikkert er det måske, at efter at Valdemarerne havde besejret venderne og gjort de danske farvande mere sikre, har folk dristet sig til at bygge på det sted, hvor Helsingør således opstod.

Saxo nævner overhovedet ikke Helsingørs navn.

Men i Valdemars jordebog 1231 nævnes byen som Hælsingør. I Esrum klostres brevbog kaldes byen 1279 Hælsingæør, omtrent hundrede år senere er byen kaldt Hælsyngør, 1437 Helsenøer, 1469 Helsingør og i jordebogen 1660-61 Hellssenøer.

I bogen »Den anselige stad Helsingørs beskrivelse,« der udkom 1757, nævnes, at Helsingør kan have sit navn efter en asiatisk gud eller gudinde Hildi, hvormed det tyske hell (skinnende) og det danske huld (troskab) kan have nogen forbindelse. Men, siger bogens forfatter, mig synes endnu bedre om den mening, at Helsingerne kan have navn af en anden underjordisk gudinde, Hell. Ordet hel er grundord i flere danske ord: Helvede, helsot, hellige. De første kristne kan have været hedningerne en sådan vederstyggelse, at de har kaldt dem lig med Hel, hvorefter ordet hellige derefter er udledet.

Omkring år 1200 blev den første Sct. Olai kirke i Helsingør bygget, og den nuværende domkirke er den eneste bygning i byen, hvori der kan påvises murværk fra 12-1300-tallet. Rester af to af den oprindelige kirkes tre små højtsiddende romanske vinduer findes i kirkens nordmur. Den oprindelige kirke var godt 19 meter lang og ca. 6,5 m høj til tagkægget, medens bredden anslås til omkring tolv meter.

Måltallene bliver ligesom lidt mere »runde,« hvis man omregner dem til den gamle sjællandske alen, der var omkring 63 cm. Da vil man se, at kirken har været 30 alen lang, 10 alen høj og antagelig 20 alen bred.

Af kirkens beliggenhed kan man slutte, at den sundtoldsstad, som Erik af Pommern grundlagde, har ligget omtrent mellem Strandgades nordre og Sudergades sydlige husrække fra Svingelen i sydvest til kirken i øst.

Arild Hvitfeldt skriver, at det ældste Helsingør »tilforn kun var et fiskerleje,« udenfor hvilket lå et slot, som hed Flynderborg, hvis voldsted i de gamle tingbøger kaldtes »Borrevold« eller »Valdemarsbakken«.

Ifølge Hvitfeldt måtte Helsingørs borgere i 1288 søge tilflugt i det faste Flynderborg, da den norske flåde afbrændte byen, idet den norske konge Erik Præstehader gik i land for at hjælpe de fredløse efter drabet på Erik Glipping i november 1286.

Allerede i 1300-tallet må Helsingør have antaget en købstads karakter. Det fremgår bl. a. af, at det i 1353 i Esrum klostres brevbog nævnes, at der i Helsingør findes en foged. Hans navn var Nicholaus Dyken.

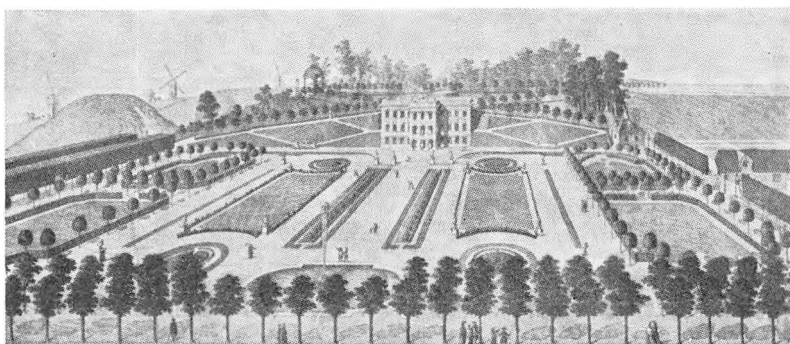
Fra 1389 kender man navnet på en præst i byen. Han hed Niels Johansen.

To gange i dette århundrede nemlig i 1312 og 1369 blev byen afbrændt af Hanseaterne. Men også disse ulykkelige begivenheder er jo et udtryk for, at byen dog må have haft en vis størrelse og betydning, når landets fjender kunne have interesse i at afbrænde den.

I årene 1348–50 rasede »Den sorte Død,« som bortrev en trediedel af den østdanske befolkning, og den har således sikkert også gjort et smerteligt indhug i Helsingørs befolkning.

I 1300-tallet fik Helsingøregnen nok sin første landligger. Han var til gengæld fyrstelig, idet det var Valdemar Atterdag, der hyggede sig på Gurre slot, som han ifølge sagnet foretrak fremfor alt. Men han havde ikke megen tid tilovers til hyrdetimer. Blandt de mange kampe, han måtte igennem, var et søslag mod Hanseaterne. Det udkæmpedes på sundet mellem Helsingør og Helsingborg, og muligvis blev der i dette slag for første gang i norden anvendt krudt. Ved slaget blev kongens ældste søn dødelig såret.

Sine sidste år ofrede Valdemar Atterdag mere på fredelige sysler, men han havde dog planer om et felttog mod Sønderjylland. Det blev imidlertid aldrig gennemført, idet døden pludselig indhentede den 55-årige konge den 24. oktober 1375, mens han opholdt sig på Gurre slot. I 1400-tallet skete en af de vigtigste begivenheder i Danmarks historie nemlig indførelsen af Øresundstolden, hvortil Helsingørs skæbne knyttedes gennem mere end fire hundrede år.

Marienlyst Slot, opført af Jardin. Efter kobberstik af V. A. Müller 1767.

1419 stiftede Erik af Pommern Sct. Annakloster, der lå i nærheden af det sted, hvor Marienlyst slot byggedes ca. halvandet hundrede år senere. Den nu fredede mur mellem slotsparken og Lappen formenes at være den gamle klostermur.

Marienlyst Slot hed oprindeligt Lundehave og blev bygget som »lysthus« i tilknytning til opførelsen af Kronborg.

I pinsen 1423 var der udsendinge fra Hanseaterne i Danmark for at forhandle med kongen om en fredelig ordning vedrørende de hanseatiske kræmmeres handel ved Skanør.

Ved denne lejlighed menes tanken for indførelse af en Øresundstold at være fremsat offentlig for første gang. Kongens rådgivere foreslog nemlig »for at kronen kunne have noget til sin rådighed . . . at ethvert skib i Øresund skulle stryge (sit topsejl) og give så meget, som stæderne selv ville og billigt kunne være«.

Nogen endelig beslutning blev dog ikke taget ved denne lejlighed.

Men snart efter må det være blevet vedtaget at indføre denne told, for i året 1426 byggedes slottet Krogen, der halvandet hundrede år senere afløstes på samme sted af det monumentale Kronborg. Men Krogen byggedes som en nødvendig foranstaltning for sundtoldens gennemførelse.

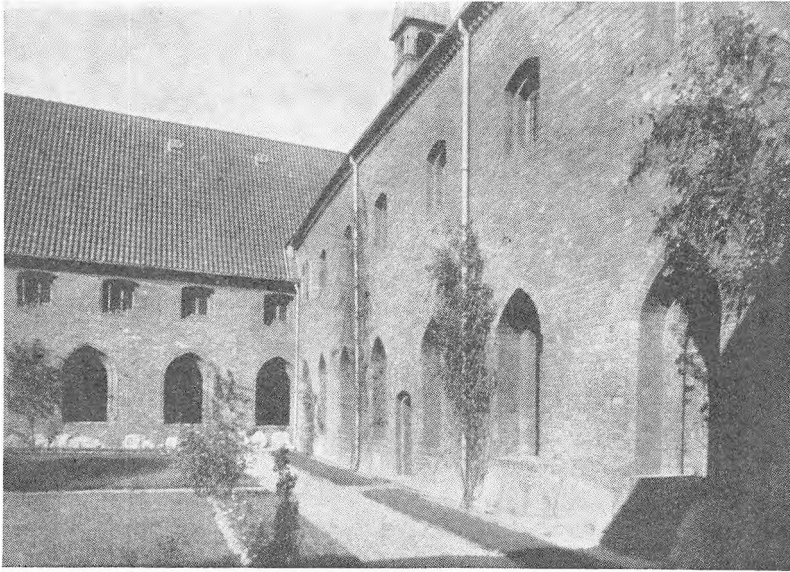
Længe varede det heller ikke, før de første klager over denne told fremkom, og det blev kun begyndelsen til en lang række klager gennem fire hundrede år over denne afgift, der – som det hedder et sted – blev de danske kongers guldbjerg. Øresundstolden var kongens personlige indtægt, men til gengæld måtte monarken personlig stå for en række udgifter, der i vore dage betragtes som statens selvfølgelige forpligtelse.

Den første klage fremkom på en Hansedag i Lybæk, og den gik ud på, at købmændene var blevet forulempet af en »upligtig og usædvanlig told, som man må give ved Helsingør«.

Erik af Pommern, der var en virksom og begavet mand, så i sin kongetid flere klostre stiftet i Helsingør. I 1425 oprettedes således sortebrødrenes Sct. Nikolajkloster i den vestre bydel, og i 1430 stiftedes karmeliterklostret »Vor Frue« her i byen.

Det er med rette, Helsingør har hædret denne konge med en statue på torvet. Det var jo ikke blot ham, der indførte den Øresundstold, der betød blomstring for købstaden i den grad, at den endog i en periode truede hovedstaden, idet Helsingør blev det store handelssted for den søfarende, der nu måtte stoppe op her for at betale told, og som så samtidig foretog deres indkøb her fremfor i København, men han gav også Helsingør købstadsrettigheder »for her ved Ørekrog en ny købstad at bygge.« Disse privilegier blev givet den 2. juni 1426.

1440–54 nævnes Stengade som Hærstræde, hvilket den gang var den almindelige betegnelse for en hovedgade. Efterhånden fik også andre gader i byen faste navne. 1426 nævnes Skomagergade (Sudergade) og 1499 Stengade.

Karmeliterklostret.

I slutningen af 1400-tallet blev Oxernes Gård, Stengade 66, opført.

»Søndagen næst for Palmesøndag« 1450 nedbrændte Karmeliterklostret. Men ved Christian den Førstes kongebrev af 24. maj 1450 blev der givet ordre til opførelsen af den klosterbygning, som står endnu i dag.

I 1491 oplevede Helsingør en særdeles dramatisk begivenhed, idet fribytteren Bertram Hoike overfaldt fiskerbådene ved Helsingør. Han stjal deres sild og gik derpå i land og tog for sig af bøndernes kvæg. Men borgmesteren og fogden i byen sluttede sig da sammen med en lybsk admiral, som lå på sundet, og det lykkedes dem at tage fribytteren til fange, og den 24. september s. å. blev han selv syttende »afhuggen« i Helsingør.

Der har i årenes løb fundet mange henrettelser sted i byen blot ikke i Valdemar Atterdags tid, da »Den sorte Død« tyndede sådan ud i befolkningstallet, at man fandt det rigtigst at lade forbryderne leve fremfor at afrette dem.

De ældste billeder af Helsingør – prospekter og fugleperspektiver – i Braunius' »Teatrum Urbium,« der stammer fra Frederik den Andens tid, viser trods fejl og mangler en by med omtrent samme plan og udstrækning, som Helsingør havde for 150–100 år siden.

Yderst mod øst klostret – selve staden nåede længere mod øst end nu, men ikke så langt mod vest. Omtrent hvor Gyldenstræde nu går, begrænsedes den af »grøften,« som fra stranden nåede op til »Gammelkloster« – mod nordvest, hvor grænsen omtrent fulgte den nuværende Fiolgades buede linje, og mod nord hvor Kongevejen angiver den gamle bygrænse. Byen hegnedes af diger og »stakitværk«.

Vandet gik op til Strandgade, på hvis søndre side der ikke var bebyggelse, men kun små broer til den åbne red.

Den 4. august 1515 fik Helsingør et meget fornemt besøg. Flåden sejlede ind ved Helsingør med Danmarks vordende dronning, prinsesse Elisabeth ombord på »Juliane.« Elisabeth, egl. Isabella (1501–26) var egentlig allerede dronning af Danmark, idet hun i 1514 var blevet viet til Christian den Anden (ved stedfortræder).

Hun var datter af Filip I den Smukke af Habsburg (1478–1506), men på grund af faderens tidlige død og moderens sindssyge opdraget hos sin faster Margrethe, statsholder i Nederlandene.

Sørejsen til Danmark var startet den 26. juli. Den havde været hård, og den unge fyrstinde var syg og havde feber.

Efter et ophold i Helsingør sejlede man videre til Hvidøre, hvor hun gik i land og blev modtaget af kongen, Christian den Anden, der iklædt en strålende dragt prydet med guld og perler var ankommet til stedet med et stort følge. I silende regn begav man sig mod København, hvor ankomsten fandt sted den 8. august.

Stedfortræderen ved brylluppet i Bryssel var Mogens Gøye, fader til Birgitte Gøye, der blev gift med lensmanden på Kronborg, Herluf Trolle. Brylluppet fandt sted den 11. juni 1514, og samme dag kronedes Christian den Anden i Frue kirke i København som Danmark konge. Den 9. august 1515 foregik vielsen og dronningens kroning, hvilket dog ikke skete i kirken, da dronningen følte sig utilpas, men på Københavns slot.

Adelsmanden Torben Oxe blev i 1515 lensmand på Krogen slot i Helsingør. På samme tid levede i Karmeliterklostret i Helsingør den betydelige teolog Poul Helgesen, der med urette er blevet kaldt Vende-kåbe. Tilnavnet skyldtes, at han for så vidt gav lutheranerne ret i noget af kritikken over katolicismen, som han dog forblev tro. Sandheden var, at han indrømmede visse uheldige forhold inden for pavestolen, hvilke fejl han ønskede rettede, men han var hele tiden absolut katolik af overbevisning. I begyndelsen stod Poul Helgesen højt hos Christian den Anden, men med tiden forværredes dette forhold ganske alvorligt.

Poul Helgesen levnedede ikke Torben Oxen megen ære. Han karakteriserede lensmanden som forfalden til mange laster og som en over for alle voldsom og utålelig mand, »der ville være blevet en lige så stor tyrann, som kong Christian var, dersom han havde haft en lige så stor magt, som han havde et grusomt sind«. Det er tydeligt, at Helgesen har skrevet dette, efter at det var kommet til et brud mellem ham og kongen.

Men også Torben Oxen faldt jo i unåde hos kongen.

Den 21. september 1517 døde Dyveke pludselig. Hun blev begravet i Karmeliterklostret i Helsingør, hvor man endnu påviser stedet, hvor hendes kiste skal have stået. Hendes mor, Sigbrit, mente bestemt, at datterens død ikke havde naturlige årsager.

I november samme år faldt Oxen i unåde hos kongen, der lod ham indkalde for rigsrådet. Men det er ikke helt klart, hvad kongen sigtede ham for. Rigsrådet frifandt ham imidlertid, hvilket kongen bebrejdede rådet i kraftige vendinger, og han fandt da på den udvej at anklage Torben Oxen for en birketingsret, hvor tolv bønder fra Københavns Len afsagde en kendelse, hvori benyttedes den formel, som altid brugtes, når en forbrydelse var ganske klar: »Vi dømmer ham ikke, men hans gerninger dømmer ham.«

Det var det samme som at afsige en dødsdom over den anklagede.

Dronning Elisabeth, den pavelige legat Arcimboldus og Oxe's broder Johan gik i forbøn for ham, men alt forgæves. Den 27. november 1517 blev Torben Oxen henrettet. Om han har en hals så tyk som en oxes, skal han dog miste den, havde kongen sagt. I et nogle år senere af rigsrådet udsendt manifest imod kongen og antagelig forfattet af Poul Helgesen nævnes det, at Dyvekes død skulle være forårsaget af forgiftede kirsebær, som Torben Oxen havde givet hende.

1518 indkaldte den hollandsk-fødte Mor Sigbrit en del hollandske bønder til Danmark, idet hun mente, det ville være til gavn for landet med dette indslag af dygtige hollændere. De blev anbragt i Helsingør, idet Christian II ønskede, at de skulle bosættes her på egnen, og lederen af byens accise, »sisemesteren«, fik ordre til at sørge for, at indvandrerne fik til livets ophold. Helsingørs borgerskab blev spurgt, om man ville overlade egnen til hollænderne, der kom fra området nord for Amsterdam, medens den lokale befolkning så skulle flytte andre steder hen. Men Helsingørs og omegns indbyggere nægtede at modtage den hollandske koloni og at rømme byen for dem. Denne vægring blev kongen meget vred over. Men de fleste hollændere blev så anvist ophold på Amager,

medens nogle af dem bosatte sig på Falster. Da lybækkerne i september 1522 angreb Helsingør og stak ild på byen, blev der ikke fra kongens side gjort særlige foranstaltninger til en modaktion, og man sagde, at det var, fordi kongen var vred på denne egns befolkning som følge af, at den ikke i sin tid havde villet vige pladsen til fordel for de af Mor Sigbrit indkaldte hollændere.

1519 blev kongens tolder Hans Pedersen fritaget for opkrævning af Øresundstold i Helsingør, idet opkrævningen flyttedes til København, hvor Mor Sigbrit fik ansvaret for den.

Hele landets toldvæsen var blevet underlagt hende. Men skipperne var meget irriterede over, at Øresundstolden skulle opkræves i København, da det var langt besværligere at komme ind og fortolde dér, end det var i Helsingør. Da kongen blev afsat og Mor Sigbrit fjernet, blev opkrævningen af Øresundstolden også flyttet tilbage til Helsingør.

Men havde byens forhold til Christian den Anden ikke været det allerbedste, var der dog i byen megen hengivenhed for denne konge, der på flere måder havde været forud for sin tid.

Sct. Jacobs aften den 24. juli 1532 sejlede han som fange fra Norge ned gennem sundet til forhandlinger i København, hvilke endte med, at han som fange overførtes til Sønderborg slot. Men hin aften, da skibet med kongen sejlede forbi Helsingør, stod mange af byens borgere grædende og håndervridende på Helsingørs skibsbro og fulgte med øjnene skibet, der havde kongen med den tunge skæbne ombord.

1516 oprettedes i tilknytning til Karmeliterklostret et hospital, hvilket efter datidens sprogbrug nærmest betød en kombination af fattighus, alderdomshjem og plejehjem.

Den 10. maj 1541 udstedte Christian den Tredie et kongebrev om, at Hvidebrødrenes kloster (Karmeliterklostret), der stod tomt, skulle skænkes til hospital og sygehus »for fattige, syge og sårede mennesker . . .«

Fr. II og tiden omkring reformationen

Helsingør havde i 1500-tallet nogle betydelige borgmestre. Byen har jo iøvrigt op gennem århundrederne til og med vore dage haft en række udmærkede borgmestre.

1536–1560 var Sander Lejel borgmester i Helsingør. Han var af adelig skotsk slægt. Lejel ejede ejendommene Stengade 70, 72 og 74 og overgik i rigdom de øvrige mest formuende i byen. Han ejede også Borsholm hovedgård, flere gårde, boder og jorder i Helsingør, havde skibe og drev handel på Skotland og Holland. I 1550 fik han ti bøndergårde i Bidstrup, Horserød og Ørsholt i forlening.

Hans søn Frederik Lejel var borgmester 1591–1601. Også han var en virksom og rig mand. Han stiftede to legater: Eet på et hundrede daler, hvis renter skulle tillægges sognepræstens løn og et på trehundrede daler, hvis renter (15 daler) skulle gives til den person, som prædikede katekismus om lørdagen til aftensang. 1591, da en bygning købtes til en ny præstegård, gav Frederik Lejel 50 daler til hjælp til købesummen, som vistnok var 300 daler.

1558–79 havde Helsingør også som borgmester toldereren Henrik Mogensen. Han blev adlet, og endnu lever efterkommere af ham i Helsingør.

Mogensen var kongens meget betroede mand, og han beordredes ofte til København for hos kongen at modtage besked eller få pålagt opgaver at løse for majestæten.

Efter flere forhandlinger, der vanskeliggjordes af en ret stor skattebyrde, gik han med til at opfylde kongens ønske om at lade indlede vand til byen i en mængde render, den såkaldte vandkunst.

1566 søgte han kongen om afsked som borgmester, men kongen afslog andragendet.

Mogensen var en meget dygtig og velhavende mand, der ejede flere gårde og jorder i Helsingør. Han havde skibe og skibsparter og var med i et interessentskab, der drev bundgarnsfiskeri ved Helsingør. Han ejede også en bogsamling med flere bøger på fremmede sprog, som han læste.

Også næringslivet havde sine besværligheder, således var slagternes første pligt hver køddag, altså søndag, tirsdag og torsdag at have tilstrækkeligt fersk kød til fals.

Konkurrenter havde de i bønderne, som det var tilladt på torvedage at bringe frisk kød til byen, men de måtte kun sælge det stykvis, medens slagterne skulle sælge kødet pundevis. Men gentagne gange gjorde de i Helsingør opstand og nægtede at sælge lammekød anderledes end i hele fjerdingen.

Øvrigheden straffede dem ved en tid at fratage slagterne deres rettigheder og gjorde retten til at slagte og at udsælge kød til fri næring. Høkerne drog langt udenfor byen og stimlede sammen om bøndernes vogne for at opkøbe deres varer og fulgte med ind til byen for at opskære og videresælge varerne. Forbud efter forbud udstedtes der imod, og man forargedes over disse mellemhandlere, der drev ulovlig handel, idet de ikke havde løst borgerskab, og uden at svare en skilling i skat.

1576 tillodes det i Helsingør bytjenerne selv at beholde halvdelen af alle de ulovligt indkøbte varer, de kunne overkomme. Senere skred man til det yderste middel. I København opsattes tre halsjern, men i Helsingør fire nye halsjern, hvori de skulle anbringes, som blev grebet i at købe af vognene udenfor byen, og de skulle så forblive i halsjernet, så længe torvet varede.

I begyndelsen af 1600-tallet blev det tilladt høkerne at købe så meget de ville på torvet efter klokken ti.

Borgmester og råd fastsatte priser på kød, hvorimod maksimalpriserne ikke gjaldt fisk.

Priserne ansattes 1576. 4. maj samt 16. marts og 6. juli 1579 iflg. Helsingørs tingbøger i rigsarkivet.

1541 bestemte kongen, at borgerne i Helsingør måtte købe og sælge, hvad de ville i Helsingborg, og tilsvarende rettigheder fik Helsingborgerne med hensyn til handel i Helsingør.

1547 forordnede kongen, at der i Helsingør skulle holdes et marked hvert år og vare i otte dage. To dage senere søgte byens borgere om, at det Michelsmarked, som hidtil havde været holdt i Lucerod, måtte holdes i Helsingør, og det tillod kongen.

1553 skænkede den helsingørske rådmand Asgud Mikkelsen og hustru en dem tilhørende vandmølle til borgmester og råd i Helsingør – »De daværende og deres eftermænd til evig tid.«

Det følgende år bestemte kongen, at der ikke måtte være kaminer i de huse, som var stråttækte, men kun i de teglhængte huse.

Samme år gav kongen Helsingørs indbyggere frihed til at bringe deres varer til og fra markederne uden at betale told deraf.

1555 skænkede Herluf Trolle, som var lensmand på Kronborg, et legat til Helsingør latinskole, og seks år senere skænkede han sin gård i Hestemøllestræde (senere Centralbiblioteket) samt et par haver og 2000 rhinske gylden til latinskolens rektor samt fattige skolebørn.

1565 og 1566 opførtes der skuespil i Helsingør. I kærnerregnskabet indførtes 12. januar 1566 til rektor og fra juli 1565 kapellan ved Sct. Olai kirke, salmedigteren Hans Christensen Sthen ti mark, »borgmester og råd forærede ham for sin spektakel og leg (=skuespil) som han gjorde i jul forgangen.«

Den 2. marts fik han af borgmester og råd for »spektakel og leg, han gjorde udi fastelavn næst forgangen rund mynt tolv mark«.

1573 fik han for at have arrangeret leg og spektakel på rådhuset forud tyve mark dansk og samme år »for et spektakel eller leg, han pinedag 1573 agerede på kirkegården« foræret ti mark. 1574 ti mark for et fastelavnsspil med sine skolebørn på rådhuset.

1568 opsattes prædikestolen i Sct. Olai kirke. Den er udført af kongens snedker Jesper Mathisen, der for sit arbejde fik 120 daler mønt. Han arbejdede senere på Kronborg og udskar træværket i slottets rigt udstyrede kapel. 1581 var han med til at stifte Helsingørs snedkerlaug, hvis første oldermand han var.

Det var også i 1568, den flamske billedhugger Cornelius Floris i Antwerpen forfærdigede en mindetavle over Herluf Trolle og Birgitte Gøye, hvilken tavle er en af Sct. Olai kirkes ældste prydelser i sin art.

I et den 29. november 1573 af Frederik den Anden udstedt kongebrev kaldtes Sct. Mariæ kirke »en øde kirke i byen, og det tillodes hospitalsforstanderen straks at nedbryde denne kirke og derved bygge mere til hospitalet. Kirken var blevet brugt som rejsstald, men i et åbent brev udstedt på Frederiksborg den 13. juli 1574 blev der givet forholdsregler, som var ensbetydende med, at kirken oprettedes som tysk kirke i byen. En række præster ved denne kirke blev – ligesom det er tilfældet i vore dage – tillige præster på Kronborg.

26. januar 1574 befalede kongen, at hofsinderne med folk og heste skulle drage til Helsingør og forblive der en tid, da der gik rygter om, at fyrsten af Frankrig ville drage til Polen og med Gewalt trænge gennem Øresund.

Af Helsingørs kærnerregnskaber fremgår det, at borgmester og råd samme år havde ladet »gøre tvende tavler i sten udhugne- som er kong.

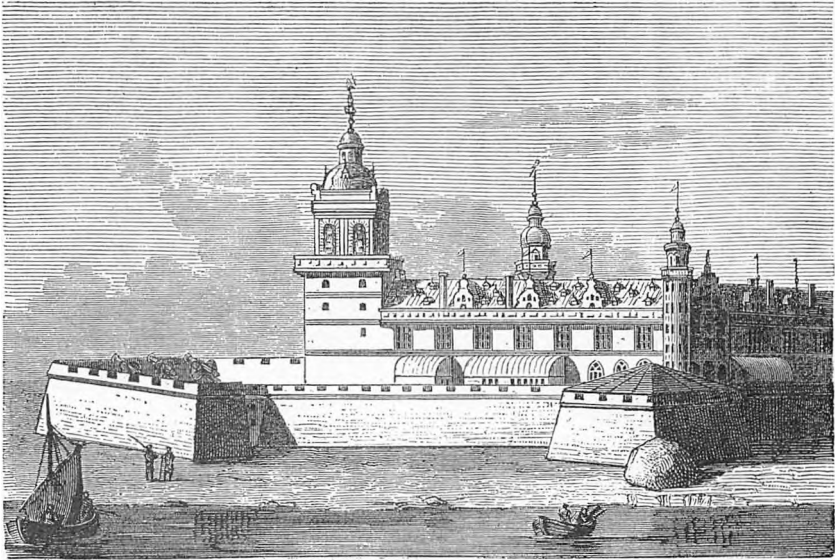
majestæts og dronningens våben og er satte udi muren over rådhusporten og gav jeg mester Giert van Grøningen, kong. majestæts stenhugger, for han udhug og opsatte samme våben 20 mark. Item der samme våben blev opsatte over rådhusporten betalte jeg for tyskøl, som mester Giert og hans svende drukke, ni skill. to alb.

I det nuværende rådhus, som opførtes 1854–55, indmuredes de to omtalte sandstensrelieffer med våbenskjolde, idet de overflyttedes dertil fra det gamle rådhus, som iøvrigt lå på samme plads.

Også i året 1574 fremkom et kongeligt åbent brev vedrørende valutaforholdene. Thi »siden mønten blev omsat, har der været uenighed i Helsingør,« idet grundejerne endnu efter møntens omsætning begærede den samme leje som før mark for mark. »Borgmestre og råd og menige borgerskab har derfor efter kongelig bevilling mange fattigfolk til bedste, som ikke formår at besværes med stor husleje, gjort den skik og ordening i Helsingør, at hvor der før i husleje gaves tre mark for en daler, som før gik, skal der nu gives for hver en enkelt daler to mark, som mønten nu er omsat.«

I året 1574 påbegyndtes opførelsen af Danmarks vel nok mest monumentale slot nemlig Kronborg, der på en gang skulle vise den danske konges storhed og magt og være en vogter for Øresundstolden. Byggeriet skete i to perioder med en lille pause omkring 1579. Den 24. januar 1577 bestemte kongen, at slottet skulle hedde Kronborg. Påskedag den 15. april 1582 indviedes Kronborg slotskirke, og i august 1582 modtog Frederik den Anden på det nyopførte Kronborg et engelsk gesandtskab, som overrakte majestæten Hosebåndsordenen.

Lederen af slotsbyggeriet Hans van Paeschen, fik den 15. novbr. 1576 kronens gård, Borupgård i Snekkersten, i forlening på livstid. Han faldt dog senere i unåde og blev frataget lenet. 1577 gav Frederik den Anden Helsingør nye privilegier i anledning af Kronborgs anlæggelse, og kongen pålagde borgerne, at de »deres by bygge, formere og forbedre med god købstadsbygning«. Den 9. april 1578 blev Hans Knieper ansat til at forestå det tapetværeri i Helsingør, hvor gobelinerne til Kronborg skulle udføres. Samme år købte kongen Hans Hoffmanns gård (nuværende Stengade 66 plus Strandgade 79), »hvor der står et stenhus, som apotekereren bor udi.« I gården indrettedes toldbod. Byens første toldbod var Herluf Trolles ved Kronborg. 1619 fik byen en tredie toldbod, som lå langs den vestlige side af Sophie Brahesgades forlængelse og strakte sig

Et af Knipers berømte tapeter forestiller Frederik II. På samme tapet er denne afbildning af Kronborg anbragt. Man ser hele kirkefløjen og til venstre det store sydvestlige hjørnetårn. Ved den sydøstlige bastion ses den store Lappesten, som tidligere lå på Lappegrunden, hvorfra Frederik II lod den flytte til Kronborg. Imidlertid lod Chr. IV den kløve og anvende til andet formål.

fra Stengade til Stranden. På dens plads byggedes 1740 den sidste Øresundstoldkammerbygning, der blev nedrevet 1860 (for at blive genopført som Eriksholm ved Kongevejen).

1579 fik Cajus organist tyve mark »for hans umage, han agerede en tysk spil eller comedie«.

To år senere fik skolemester Albret Hansen (søn af Sjællands biskop Hans Albretsen) femten gamle dalere »for den historie, han med sine personer agerede nu forgangne sommer.«

1579 opførte tolder David Hansen ejendommen Stengade 76, der nu er en af de ældste ejendomme i sin art i landet.

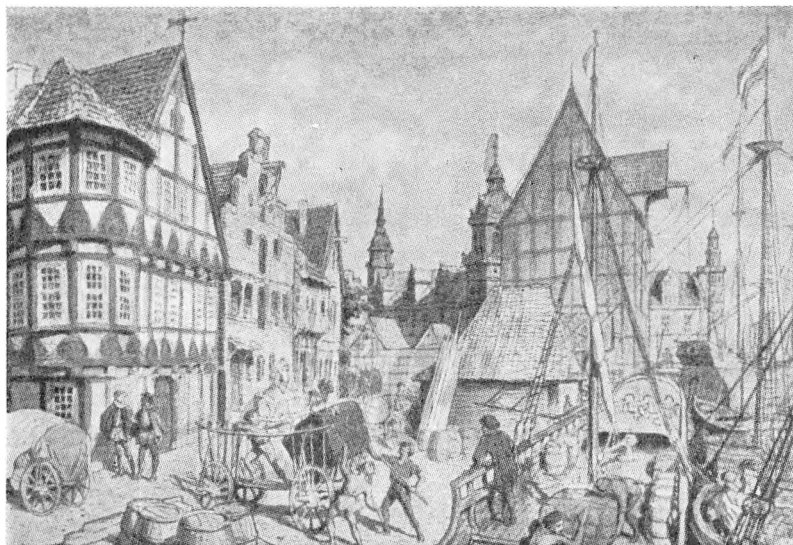
1581 anlagdes en ny kirkegård på »Sletten« ved Nygade. Det er Helsingørs nuværende kirkegård, og gennem næsten 300 år hed den i

Det nu nedrevne ligbærerhus i Nygade.

folkemunde »den nye Kirkegård.« Først 1827 ophørte begravelserne på den daværende kirkegård omkring Sct. Olai kirke.

Ifølge et kongebrev af 6. januar 1582 har kongen erfaret, at der i Helsingør ikke holdtes gudstjeneste efter den gældende ordinans, idet den tyske prædiken (i Sct. Mariæ kirke) holdtes tirsdag og torsdag. Kongen befalede, at der i begge byens kirke skulle holdes gudstjeneste søndag og fredag.

Helsingør på Frederik II's tid.

I Helsingørs regnskaber for 1585 hed det vedrørende reparationsarbejder, at der er udbetalt fire skilling for istandsætning af det plankeværk, som folk rev ned (ved rådhuset), da de engelske skuespillere »legede« her.

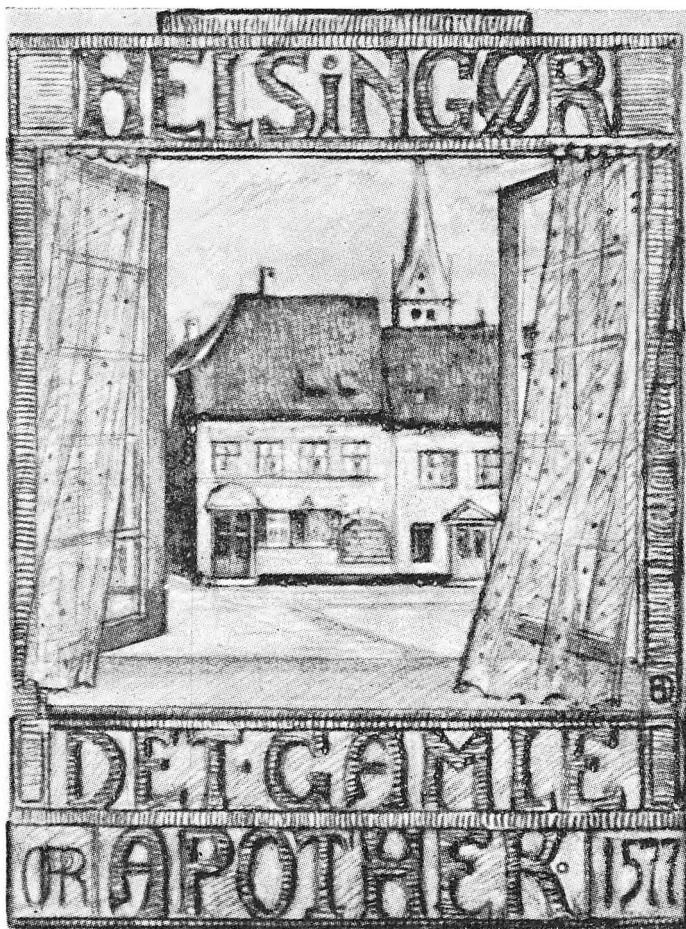
Mon det kan tænkes, at Wm. Shakespeare har været medlem af den pågældende skuespillertrup?

1500-tallet var et overordentlig betydningsfuldt århundrede for Helsingør, og omkring slutningen af dette århundrede eller lige i begyndelsen af det følgende blev det verdensberømte drama »Hamlet, prins af Danmark« skrevet og handlingen henlagt til Kronborg, hvilket har gjort Helsingør bekendt i intellektuelle kredse over den ganske verden, og Hamletspil på Kronborg kunne blive en turistmæssig verdensattraktion, som »Julies grav« (Romeo og Julie) er det i Verona.

Chr. IV og Helsingør

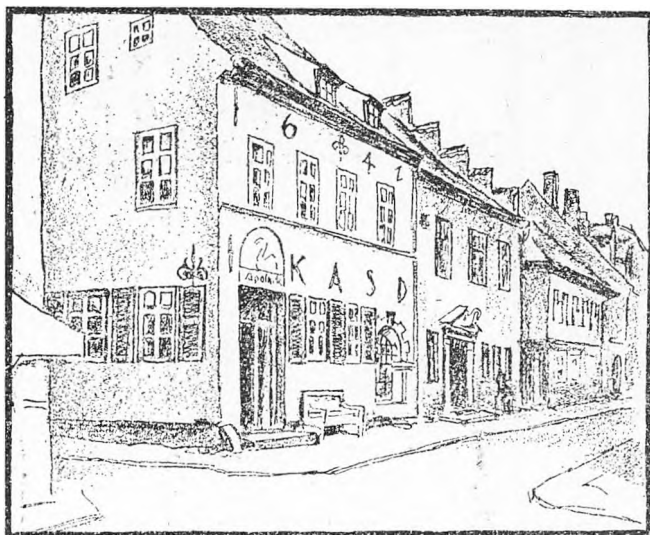
I 1602 blev den islandske handel givet til Helsingør, Malmø og København, og ingen måtte købe eller sælge det gods, som kom ind i Øresund, uden adel og borgere i Helsingør, København, Landskrona og Malmø, medmindre vedkommende ville købe en hel skibsladning.

I slutningen af 1500-tallet fik Helsingør sit første apotek, Svaneapoteket, der fra 1692 til slutningen af 1970 havde til huse i en af de interessante gamle bygninger, beliggende i Strandgade mellem Brostræde og Gl. Færgestræde. Efter at havnekarreen i slutningen af trediverne var nedrevet blev apotekets fremragende beliggenhed yderligere fremhævet. Og hvem kendte ikke »det gamle apotek«? Dette underlige gamle hus, fornemt og tilbagetrukket og dog fremhævende, med de grønne skodder

Det gamle apotek, tegnet af Holger Drachmann.

og de smårudede vinduer. Soluret på muren og den heraldiske svane gjorde også sit til at fortælle de travle turister, at her var et sted hvor ånd og tradition ikke veg, og så skete det dog. En bank skulle absolut ligge her. Ak, ja kunne blot penge helbrede ligesågodt som alle medikamenterne fra apoteket har gjort det i århundreder, ja så var der ingen grund til klage. Og hvordan så der så ud indenfor murene, jo her var gammeldags frynsegardiner over de små ruder, blomster i vindueskarmene, stort malmfuldt bornholmerur i krogen, sirligt udskårne skibsmodeller – symbolet på Helsingørs guldaldertid i sundtoldens glansfulde århundreder, sære og mystiske retorter og digler, sjældne udstoppede fisk og krybdyr, skibsportrætter af gamle helsingørske fartøjer – altsammen minder fra guld-

· Det gamle apotek

mageriets, englefedtets og krokodillebalsamens rørende og naive dage. En kæmpe stor malmmorter, støbt 1617 fandtes også, på de høje paneler mange tegninger og kobberstik fra skiftende tider i Helsingørs historie. Et portrætgalleri af hedenfarne apotekere og af kunstnere, der i digtning og farver har forevigtet »det gamle apotek« dækkede vægge og paneler. En stor buste af Fr. V'te vogtede over stedets traditioner.

Af kunstnere, som havde deres gang her, må nævnes »Woldemar« (Viggo Holm), Holger Drachmann, Normann-Hansen, Charles Kjerulf, Edvard Søderberg og mange andre. At apoteket så yderligere havde en god klang i Danmarks pharmaceutiske verden må fremhæves. Det var særlig i dynastiet Steenberg, der gennem 3 generationer herskede her, at apoteket stod som et mønsterapotek ikke alene i Danmark, men også i udlandet. De helsingørske skibs-medicinkister var kendt i alle havne jorden over, og den praktiske »Lægebog for Søfarende«, som S. A. Steenberg udgav omkring 1835, var måske den mest brugte på koffardiskibe i de tider. Bogen udkom i 3 forskellige sprog. Men trods al kultur og åndelig rigdom, måtte »det gamle apotek« bøje sig for tidens ubønhørlige krav og lukke. Hvad bliver det næste?

1615 stod Sct. Olai kirkes spir færdigt. Det byggedes af Vitus Kragen, der var en af sin tids dygtigste spirbyggere, og som bl. a. også byggede dragespiret på børsen i København. Sct. Olai kirkes (Helsingør Domkirkes) spir var belagt med 35 skibpund kobberplader og kostede 625

daler. Det var elegant og højere og slankere end det nuværende. Det kaldtes »Helsingørs Jomfru,« det kunne ses viden om og tjente som sømærke for skibe på sundet.

1737 blæste det ned. Det genopbyggedes 1898, men herom senere. 1616 befalede Christian den Fjerde, at »omkring vor købstad Helsingør skulle en mur opbygges, som kunne værne byen, dersom noget uformodet påkom, til værge og beskærmelse og indbyggerne der samme steds til gavn og bedste.«

I de følgende år arbejdedes der på »den mur ved stranden,« som efter kongens bestemmelse skulle danne det første led i fæstningskæden.

Dette værk, der omtrent fulgte Strandgades sydside, blev nogenlunde fuldført, men måtte allerede næsten fra begyndelsen betragtes som et forældet anlæg.

1622 oprettede Sverige et konsulat i Helsingør.

Den 29. januar 1628 stormede det så stærkt, at kongens stald i kvarteret Lappen nedblæste, hvorved mange af kongens heste blev slået ihjel.

Helsingør har haft en række gadenavne, der nu er forsvundne. Nævnes kan Mellemgade, senere Brøndstræde, nu hedder samme gade Sct. Olai-gade. 1570 hed den nuværende Sct. Annagade Kirkestræde, og i 1584 hed en del af Kongensgade Teglovnstræde. Videre har der været en Clemensstræde, Sandgaden (fra Stengade og ud mod Kronborg, ødelagt under svenskekrigene), Bødegade, Jacob Klippingsstræde, Jørgen Anders-søns-gade, Sidenstræde, Christen Morsingsstræde, Skipperstrædet, Jens Gløesstræde, Niels Kirckesstræde, Klein Jacobsstræde, Skottestrædet, Hans Hassisstræde, Hans Jensensstræde, Gammel Toldbodstræde, Ende-løs Stræde, Morten Jensensstræde (i 1573), Frans Skrivers Stræde (1589), Hospitalsstræde (1583), Christiern Persens Stræde, Claus Nielsensstræde, Hans Fynbos Stræde, Henrik Mogensens Stræde, Jacob Bartskjærstræde, Nørrestræde, Byens Udstræde, Anders Hesses Stræde, nu Brostræde, Bramstræde har navn efter borgmester Corfitz Bram, Byfogdens Stræde (efter byfoged Claus Nielsen (død 1588) og hans svigersøn, byfoged Lauritz Mikkelsen, nu Hovedvagsstræde (eftervagthuset). Nærmest som en vittighed har man kaldt Søstræde for Cavallergaden. Søstræde kaldtes før Soesstræde. Flere personer ved navn Soest har virket i Helsingør), Borgmester Jacob Holgersens Stræde nu (Frederik) Grollowsstræde, Jens Skyttes Stræde, David Fischersstræde, Knud Gyldens Stræde, Hestemølle-stræde er opkaldt efter Fr. Lejels hestemølle, i 1500-tallet kaldtes det Knægtegaden: Soldatergaden, Imellem Kirkerne og Nellikestrædet. Fiol-gades navn er af satirisk oprindelse – i sin tid duftede der ikke netop af

Sliber Jensen

violer i den gade. Foruden Øresundshospitalet lå her også Forsørgelsesanstalten med sin faste og tilrejsende gæster, der var »Ballade Ludvig«, Carl Sømand, »Jomfru Jensen«, gamle Hanne, sliber Jensen og mange andre. Sidstnævnte fik en tragisk død. En mørk aften kom han trillende med sin slibebever ved Horneby, og blev der kørt ihjel af en bil.

Helsingørs østligste gade, der vinkelret krydser Stengade kaldtes en gang »Imellem kirkerne,« en gang hed den Nelligegade, og i en periode kaldtes den Store Færgestræde. Men igennem en årrække har den heddet Sophie Brahesgade, opkaldt efter astronomen Tycho Brahes søster Sophie Brahe (1556–1643), som var en meget højt begavet dame, der fik en særdeles omtumlet livsskæbne. Omkring en snes år ind i 1600-tallet købte hun den nævnte gades fornemste gård, som lå på det areal, hvor Wiibroes Brygge nu ligger (Bryggeriet lod i 1960'erne på sin mur ind mod Sophie Brahesgade opsætte en smuk mindetavle over grundens tidligere ejerinde) Sophie Brahe boede i en årrække i Helsingør, indtil hun bosatte sig på Trolleholm i Skåne. På dette gods var hun i sin tid draget ind som lykkelig brud. Her fødte hun sønnen, den senere bekendte Tage Thott. 32 år gammel blev hun enke, og derpå fulgte en række urolige – ind imellem lidt romantiske – år.

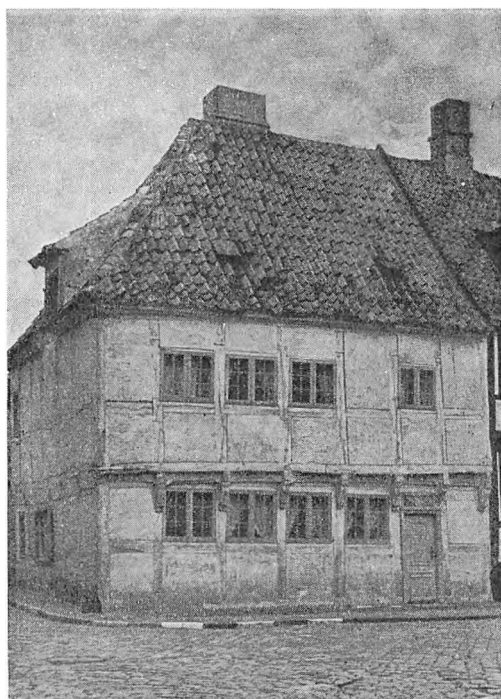
Tycho Brahes søster, Sophie Brahe

Den 24. september 1629 en god times tid før midnat udbrød der ild i Kronborgs store tårn, og hele slottet med undtagelse af kirken led betydelig skade.

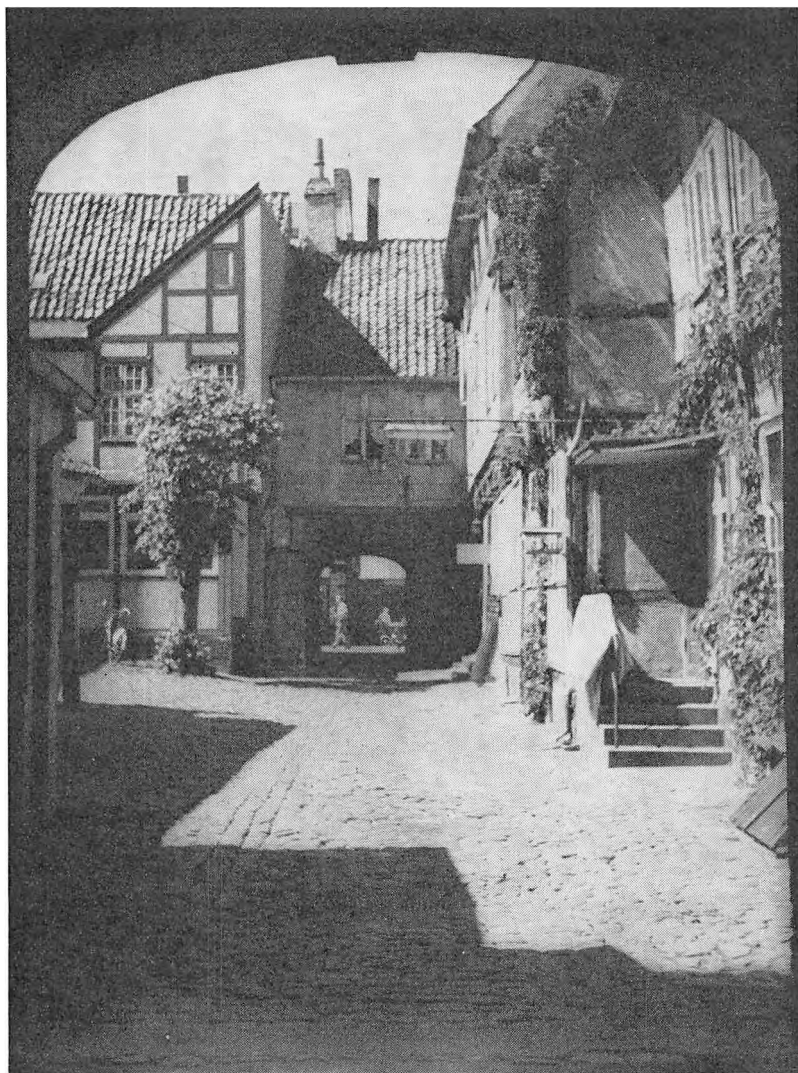
Ilden stammede fra blysmeltning i tårnet den forudgående eftermiddag, da man var ved at indstøbe jernankre i muren.

Christian den Fjerde tog straks fat på genopbygningen af faderens monumentale slot. Til dækning af byggeudgifterne forhøjede han, skønt rigsrådet var betænkelig derved, Øresundstoldens satser i perioden fra maj 1631 til 10. juli 1632.

1639 opførte rådmand og købmand Rs. Regelsen (1605–1682) den smukke bindingsværksgård Stengade 48 med det fine bruskarokke snitværk, som endnu ses i gården. Ligeledes forefindes stadig en kaminoverligger, som bærer årstallet 1639. Men allerede i 1589 opførte den vel-

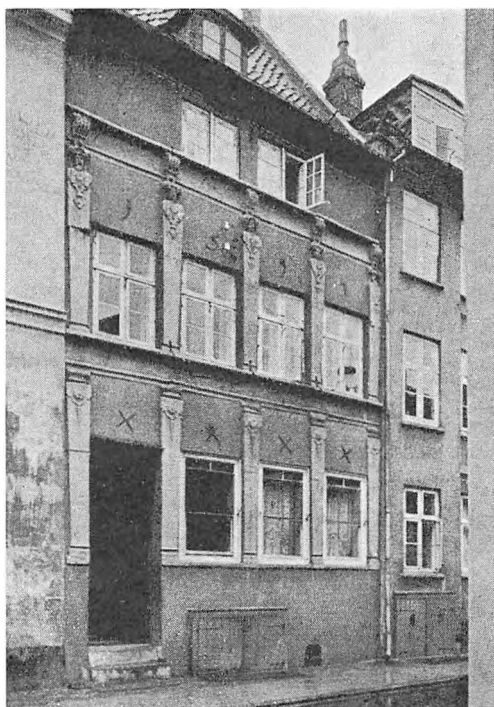

Strandgade 27, opført 1577.

Stengade 48.

havende skibsreder Johan v. Förden en renæssancegård, af hvilken der findes rester i den nuværende vestlænge. Omkring 1650 blev der opført en østlænge i bindingsværk med 2 stokværk og 8 fag udskårne fuldholter. Det ældste skøde man kender er fra 1698 med tolder Jens Carstensen som ejer. Den nuværende gård er som helhed opført 1752 af etatsråd Johan Gottlieb Putscher. Fra 1918 har gården tilhørt urmager Høite, hvis søn Ole Høite overtog den i 1946. Nu er huset solgt til andet formål.

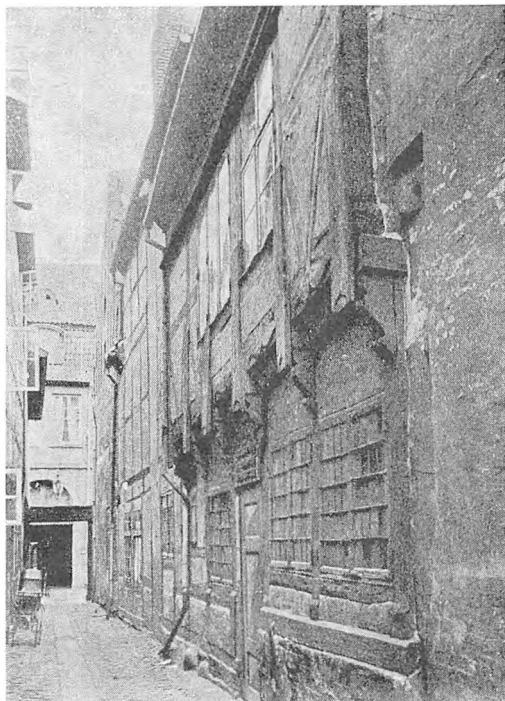

Strandgade 55, opført 1592.

Af andre arkitektoniske perler på Stengade er købmand Nikolaj Dahls gård. Her lå fra 1727 kun en brandtomt, som rådmand Dahl erhvervede i 1738, hvorpå han opførte sin gård, der bærer årstallet 1739 og købmandens og hans hustrus initialer. Ejendommen er et af Helsingørs smukkeste barokhuse, hvis skønhed forstærkes med den kraftige fremhævelse af de lodrette linier og med fremhævelse af midterpartiet med kvaderpilastre og med den store, halvrunde fronton foroven, hvis midterparti er prydet af en guirlande og ved vinduerne af sandstensornamenter. Ejendommen, der er fredet i klasse A, er nu testamenteret til »Selskabet til Bevarelse af

Stengade 20,

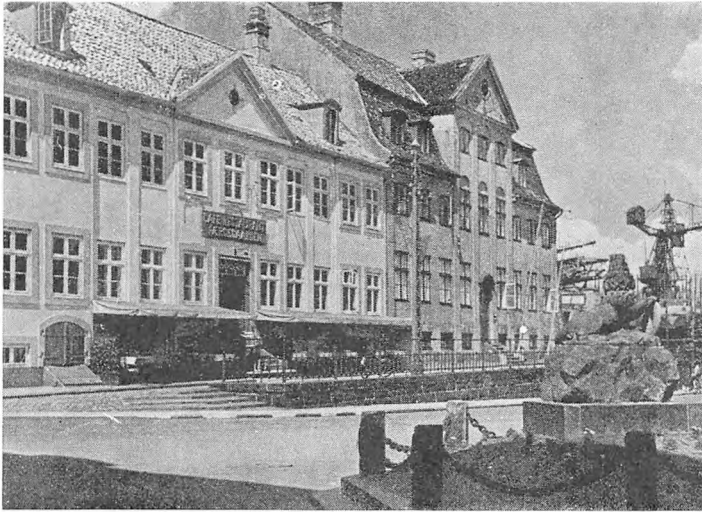
Gl. Færgestræde.

gamle Bygninger i Helsingør, der vil drage omsorg for, at denne perle i dansk bygningskunst vil blive bevaret for eftertiden.

Forøvrigt er Helsingør rig på en lang række huse, som med rette hører til benævnelsen af gamle skønne borgerhuse fra den sene middelalder over gotiken, renaissance, barokken, rokokoen, klassicismen og romantikens stilarter. Her er bindingsværkshusene fra omkring 1600 tallet stadig bevaret som perler i Helsingørs bybillede. Blandt disse er Strandgade 27, Stengade 20 og det gamle apoteks sidelænge i Gl. Færgestræde, alle forsynet med dekorative udskæringer i træværket. Fra den tidlige renaissance er Strandgade 55, opført 1592, et interessant eksempel på rig udnyttelse af sandstensornamenter. Barokken og rokokoen findes i talrige huse i Helsingør, fra hvilke perioder bl. andet findes Stephen Hansens palæ i Strandgade 95. Dette palæ er opført 1759–71 af Philip de Lange, der her har skabt et bygningsværk, der i sit enkle ydre lever op til rokokovens højeste værdier. Nogle få år senere er Trentwedels og v. d. Ostens gårde, Stengade 77–79 opførte, årstallet angives til 1770.

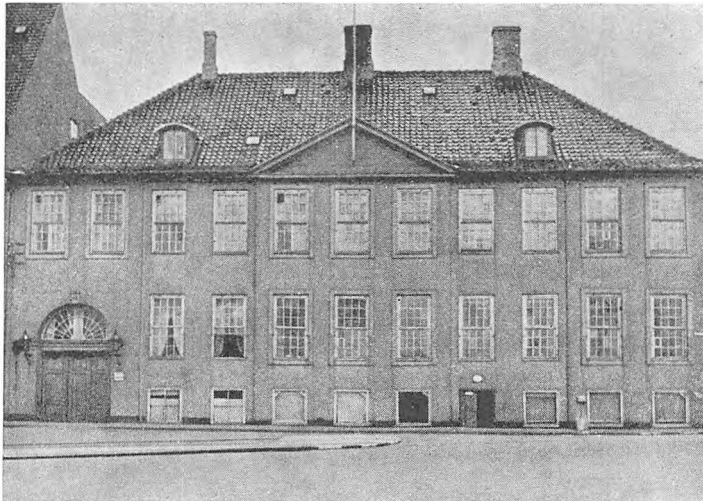

Købmand Nikolaj Dahls gård, Stengade.

Trentwedels og v. d. Ostens gårde, Stengade 77-79.

Få byer i Danmark kan fremvise så mange kulturhistoriske værdier, samlet så tæt, at det i sin helhed sammen med Kronborg og Øresund gør, at Helsingør er en af Danmarks smukkeste byer.

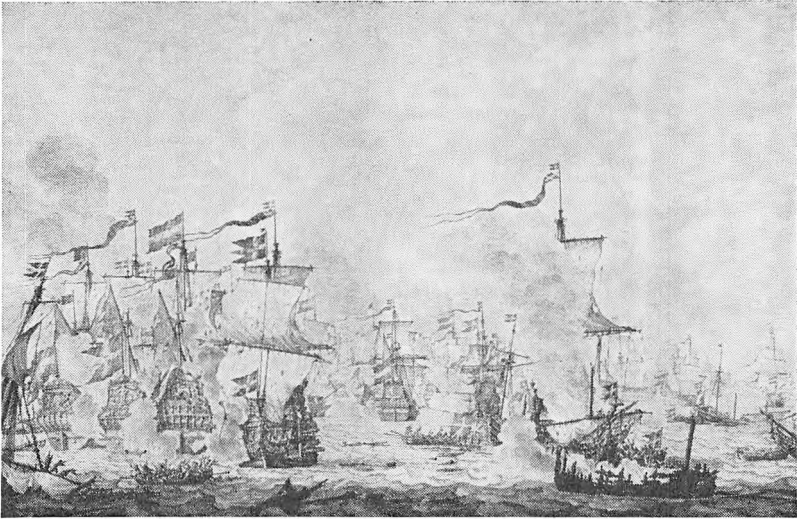

Stephen Hansens palæ, Strandgade 95.

Svenskekrigene og tiderne der fulgte

Under svenskekrigene 1658–59 sendte hollænderne en flåde til København under admiral Opdams kommando. Den hollandske sendeherre v. Benningen og statholder Christoffer Gabel havde med held talt Danmarks sag i Holland. Hollænderne var så meget villigere at låne øre til dem, som de selv med nogen ængstelse tænkte sig muligheden af, at den svenske konge kunne blive enerådig over Øresund, og, som Karl Gustav selv udtrykte sig, så få gjort Østersøen til en svensk indsø. 35 store orlogsskibe og en stor mængde førselsskibe ladede med alskens livsfornødenheder og med et par tusind mand hjælpetropper under oberst Püchlers kommando viste sig uden for Øresund den 23. oktober, men måtte kaste anker i Hornbækbugten, da det på grund af modvind var umuligt at komme længere. Jacob van Wassenaar, herre til Opdam, havde overbefalingen over den hollandske flåde. Desuden var om bord hos hollænderne viceadmiral Kornelius de With, der allerede tidligere havde udmærket sig under den berømte, hollandske admiral Tromp, og viceadmiral Peter Florissoon. Nogle af Karl Gustavs mænd rådede ham ivrigt til at angribe hollænderne, så de blev nødt til at kappe deres ankere uden at få tid til at vinde dem op; hvis da ingen af parterne vandt sejr blev hollænderne nødte til at gå tilbage til Norge eller Holland, hvorimod det ville være vanskeligt at forbyde dem gennemgang, når først vinden blev god. Andre mente derimod, at det var bedre at vente hollænderne i sundet, hvor man kunne skyde på dem fra Kronborg og Helsingborg. Skulle den svenske flåde da blive slået tilbage, kunne den tage tilflugt til Kronborg, Helsingborg eller Landskrona. Den plan vandt Karl Gustavs bifald, og den svenske flåde fik påbud om at vente hollænderne i sundet. Desuden håbede han, at hollænderne, drevet dertil ved engelsk indflydelse skulle åbne fredsforhandlinger med ham, hvorfor han hver dag selv red ud langs stranden for at se, om der ikke kom nogen båd i land fra de fjendtlige skibe; men han vendte altid forgæves tilbage.

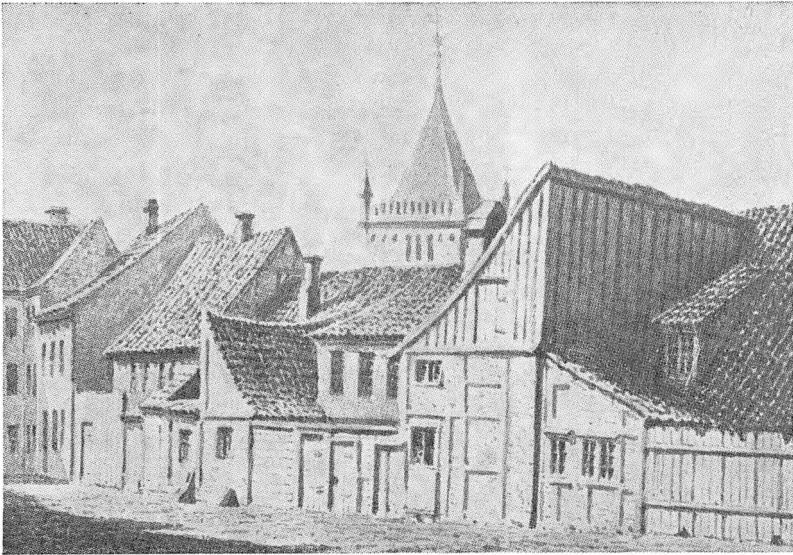
Den 29. oktober fik hollænderne god vind og styrede straks ned gennem sundet. Kl. 8 var de ud for Kronborg, hvor Karl Gustav selv stod på fæstningens vold, og hans dronning, hans søster, grevinde de la Gardie og hans svoger, den unge hertug af Gottorp stor ved et af slotsvinduerne for at betragte slaget. Karl Gustav lod først affyre to løse skud som svensk hilsen, men da hollænderne ikke svarede, satte han luntten til en skarpladt kanon, hvorefter slaget, som blev blodigt og ikke uden store tab på

Slaget i Øresund 20/10 1658. Grisaille af Willem van de Velde den Ældre, udlånt af National Maritime Museum i Greenwich til Handels- og Søfartsmuseets særudstilling i anledning af 300 års jubilæet for slaget. – Det hollandske admiralskib »Eendragt« (nr. 3 fra venstre) i kamp med de svenske skibe »Mercur« og »Cæsar«; i midten det synkende skib »Morgonstiernan«. T. v. for dette det holl. orlogsskib »Malve Maen«.

begge sider, begyndte. Begge de hollandske viceadmiraler faldt, de Withs skib blev entret, men skønt han var dødelig såret, forsvarede han sig endnu liggende på knæ, og overgav først sin kårde et par minutter før han døde. Hans skib, hvis ror var bortskudt, drev på land og blev svenskernes bytte. Rigsadmiral Karl Gustav Wrangel, der førte den svenske flåde, kæmpede med admiral Opdam selv, der syg af gigt fra en stol på skibets dæk styrede slagets gang. Hans skib var i brand og næsten synkefærdigt; men det stod værre til med Wrangels skib, der ikke ville lyste roret og drev på land. Hollænderne mistede 6 af deres skibe, men den store svenske flåde, der bestod af 44 skibe, havde større tab, men det vigtigste var dog, at hollænderne fik tilkæmpet sig gennemgangen i Øresund og således styrede til København med den længe ventede undsætning og forsyning af levnedsmidler.

1660 til 1668 virkede den berømte komponist D. Buxtehude som organist ved Sct. Mariæ kirke i Helsingør. Han havde også tilbragt sine drengeår her i byen, hvor hans fader boede i ejendommen Sct. Annagade 6, på hvis gavl er opsat en mindeplade for komponisten, der, før han

Ældre huse foran Sct. Olai kirke, huset tilvenstre for rådhusårnet var Buxtehudes hjem

ansattes i Helsingør, havde været organist i nogle år ved Mariakirken i Helsingborg. Fra Helsingør rejste han til Lybæk, hvor han derefter i en lang periode var organist ved denne bys bekendte Marielkirke.

Et lille billede af Helsingørs udseende i 1600-tallet får man af en skildring, den franske gesandts sekretær Charles Ogier gav i 1634. Det hedder heri bl. a.:

Helsingør er af middelmådig størrelse eller rent ud sagt lille. Gaderne er temmelig lige, og husene er både udvendig og indvendig smukke og næsten alle byggede af røde mursten. Vinduerne er lyse og af det reneste glas, som de vasker en gang om ugen. Dørene er beskyttede med skærm-tage, som rager ud i gaden foran huset, og under dem er der siddepladser og billedsøjler, så man kan sammenligne dem med korthuse. Mændene er store og velvoksne, kvinderne nette og smukt skabte, de har blå øjne, blondt hår, hvid og sart hudfarve, lang og rank vækst, og de tildækker brystet med linned og undgår mændenes selskab, så de er ikke vore nonner ganske ulige. I almindelighed bærer de på hovedet fløjls-huer næsten i form af en halvmåne, ligesom de bruges i Meaux i Frankrig. De bærer silkeklæder (jeg taler om de fornemme), og når de går ud, ifører de sig en kappe, der ikke er meget forskellig fra mændenes. Når de hilser forbigående, hvad de sjældent gør, bøjer eller nejer de ikke, men svarer blot med et kys på hånden eller en ringe bevægelse af læberne.

Han gentager, at stuerne er pyntede med malerier og fine skåle og chatoller. Man finder overalt det fineste lærred, og det undrede mig at træffe det selv i en barberstue, som kun søges af håndværkere og daglejere. Hør og hamp findes dog ikke til overflod i dette land. I intet andet land har jeg fundet større og renere lagen.

Her kan tilføjes, at til et udsøgt bord på Frederik den Andens tid – altså forholdsvis kort før denne skildring blev til – hørte makrel fra Helsingør, karper fra Sjælland og stenforeller fra Herrevadskloster i Skåne.

1663–64 opførte kommandant på Kronborg, lensmand over Kronborg len, generalmajor og baron Eiler Holck, Kronborg Ladegård, hvilket vil sige det nuværende Montebello.

Den 21. januar 1737 omkring ved 20-tiden blæste Sct. Olai kirkes (Domkirkens) spir ned. I et brev derom til biskoppen skrev sognepræsten P. Ørslev bl. a.:

Guds strengthed har vi set . . . en skræchelig storm, som viste sig i går fra vest-syd-vest, har behaget at fælde det kiønne og ziirlige spiir på Sct. Olai kirke. Guds nåde har vi erfaret, idet intet huus, intet meniske . . . er kommet til nogen skade. Spiiret er ligesom løftet fra tårnet og har aleene beskadiget det store våben huus . . . Vore gader ligger overalt fulde af kalk og steen, som er nedblæst af alle huuse. En af byens wæir møller er og omkast. Skorsteene og plank værker ere og nedblæste.

1738 udkom en særlig forordning om en lygte og sprøjteskat for Helsingør til tran og bomuld til gadelygterne og til »de ved store publique poster anskaffede store vandkomme.«

Det ved Sct. Olai kirke nedblæste spir ødelagde i faldet kirkens våbenhus, hvilket ved en reparation af kirken blev genopført i årene 1745–46. Men først 1897–98 opførtes det nuværende kobberdækkede spir på kirken.

I 1700-tallet stiftedes i Helsingør to foreninger, som stadig er i bedste velgående. Den ene var Helsingør Handelsstandsforening (Helsingør Kræmmerlaug), den anden var Helsingørs kongelig privilegerede Skydeselskab.

Den 11. november 1744 konfirmerede kong Christian den Sjette Laugs-articler for Kræmmerne i Helsingneur, eftersom en del af byens borgere »haver andraget, hvorledes dennem udi deres Handel og Næring stor Indpas tilføyes, ved det at saavel Handvercksfolk som Øltappere og Skibsfolk foretage sig ikke alleene Kræmmer-Vahre offentligen udi Alne-

maal og smaa Vægt at udsælge, men endog saadanne Vahre af fremmede antage for igien baade udi bemeldte Kiøbstæd saa og paa Landet at udhøkre og udprange, da paa det at saadan Misbrug kand vorde afskaffet have Vi allernaadigst for got befundet fornevnte Helsingneurs Borgere, som med Kram-Vahre handle vilde, efterskrevne Laugs-Articler at give og forunde . . .«.

Det hed bl. a. i vedtægterne, at hvis mand eller kvinde omløb i Helsingørs by og gader eller i huse for at sælge kramvarer, skulle de pågældende varer konfiskeres, og den skyldige som straf betale fire rigsdaler, alt til lige deling mellem laugene og de fattige. Som adgangsbetingelse for optagelse i laugene krævedes en eksamination i bl. a. bogholderi, varekundskab, veksleret og kendskab til forholdet mellem inden- og udenlandsk mønt, mål og vægt.

Helsingør var jo som følge af Øresundstolden en meget internationalt præget by, og det kan nævnes, at i tiden 1691–1797 var sytten procent af dem, der løste borgerskab, udlændinge. Videre kan det noteres, at 23 procent af folk, der løste borgerskab i Helsingør, var fra Norge, Skåne og hertugdømmerne.

Formand for Helsingør Handelsstandsforening ved 225 års jubilæet i 1969 var skohandler L. Mohr.

Den 5. december 1766 konfirmerede kong Christian den Syvende vedtægterne for »Skydeselskabet udi Kiøbstaden Helsingør,« som derved blev til Helsingørs kongelig privilegerede Skydeselskab.« Der findes her i landet kun ganske få selskaber af denne art og alder. Når undtages nogle krigsperioder har der hvert år gennem selskabets mere end 200 årige historie været holdt fugleskydninger. Hver fuglekonge lader ophænge en fuglekongeskive i selskabets ejendom Stengade 46, og disse næsten 200 skiver er af stor kulturel interesse og fortæller hver på sin vis et stykke Helsingørshistorie. Mange af skydeskiverne er tillige af betydelig kunstnerisk værdi. Gennem snart mange år har maleren H. C. Bärenholdt, Helsingør, malet de pågældende fuglekongers skydeskiver. Blandt sine medlemmer har skydeselskabet gennem årene haft mange medlemmer af det danske kongehus. 1865 blev hans kgl. højhed kronprins Frederik (VIII) fuglekonge i skydeselskabet i Helsingør, 1881 h. maj. kong Christian den Niende, 1919 h. maj. kong Christian den Tiende, 1950 og 1966 h. maj. kong Frederik den Niende.

Skydeselskabets ejendom er bygget for et par hundrede år siden af en svensk konsul, og det var i denne bygning den senere svenske konge Karl

Helsingørs kongelige privilegerede Skydeselskabs hus på Stengade.

XIV Johan afsvor sig den katolske tro og gik over til protestantismen, umiddelbart før han drog over sundet for at blive kåret som kronprins af Sverige.

Skydeselskabets formand ved 200 årsjubilæet var advokat A. Berning, der som formand efterfulgtes af overlæge C. U. Jessen.

Men skydning i Helsingør har ikke altid været for at fornøje. Således har byen mindelser fra englændernes bombardementer, idet der både i Sophie Brahesgade 6, samt i porten til Strandgade 85–87 og endelig i Domkirken findes kanonkugler fra disse sammentræf mellem englændere og danskere. At der i besættelsesårene foregik talrige skydninger fra værnemagtens og deres »danske« snavsede håndlangeres side er overflødig at fortælle. Deres misgerninger taler sit eget sprog.

Garnisonslivet i Helsingør

Et stort emne indenfor Helsingørs historie, som mærkværdigvis aldrig er blevet undersøgt og forsvarligt behandlet, er garnisonens historie.

Helsingør er en af Danmarks ældste garnisonsbyer, hvor alle de gamle våbenarter har garnisoneret. Alene tilstedeværelsen af fæstningen Kronborg, der altid havde sin egen besætning af artillerister, gjorde – sammen med den ordinære garnison og vagtskibets besætning – at byen havde en udmærket indtægtskilde og samtidig i hvervningens tid fik et særdeles internationalt præg, der selvfølgelig forøgedes af øresundstoldtrafikken.

Indtil hvervningen sluttede i 1808, var de danske infanteriregimenter sammensat af alskens udlændinge, og tyskere, franskmænd, skotter, italienere, kroater, nederlændere m. fl. har ligget i garnison i Helsingør med deres koner og børn, hvad byens ting – og kirkebøger tydeligt bærer vidnesbyrd om.

Soldaterne, der tit arbejdede som »frimænd« (c: Soldater, der i fritiden havde lov til at drive visse borgerlige erhverv), infiltrerede ofte i håndværkerlaugene, hvad der kunne udløse bitre stridigheder mellem kommandanten og magistraten og oldermændene og gav – særligt i 17. og 18. århundrede – anledninger til adskillige retssager og slagsmål i gaderne eller på byens talrige værtshuse, hvor soldaterne – der i hine tider altid bar sidevåben til udgangsbrug – som regel gik af med sejren.

Ved det slesvig-holstenske oprør i 1848 lå i Helsingør bl. a. 2. Jægerkorps, der var meget populært. Det afgik til Sønderjylland under chefen, den dygtige og energiske oberst Schleppegrell (1792–1850), der var barnefødt i Helsingør. Under den følgende 3-årige krig spillede byens »borgerlige artilleri« (c: Datidens hjemmeværn), der også havde ydet en indsats i 1801 og 1807, en betydelig rolle, idet det bl. a. blev udset til i givet fald at udgøre artilleribesætning på Kronborg ved det der stående, permanente fæstningsartilleri, en nok så fornem opgave for byens borgere, der kun havde fået en relativ sparsom uddannelse i skytsbetjening og skydning.

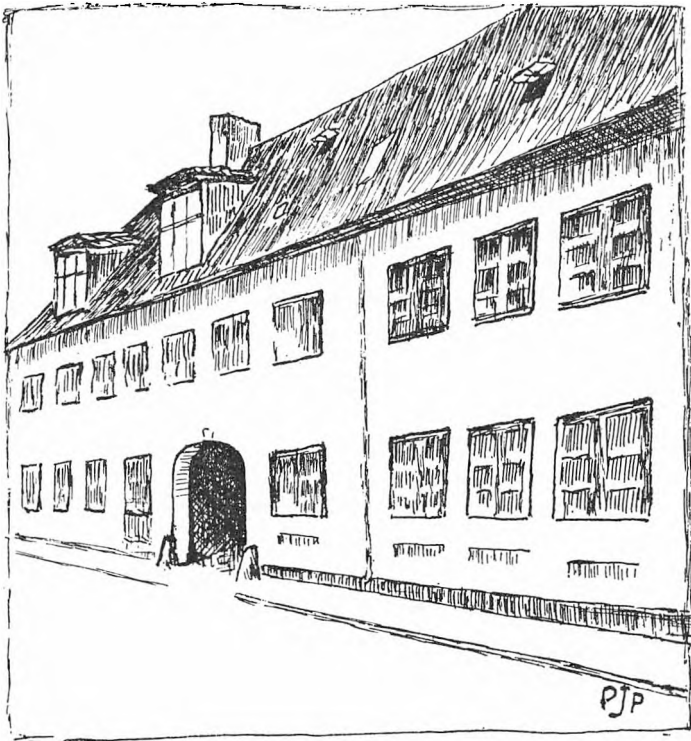
1857 ophævedes øresundstolden, hvad der også fik indflydelse på garnisonen. Der havde altid været skildvagter, vagtkommandør og vagthold ved sundtoldbygningen ved havnen, men da dette nu var overflødigt, betød det også inddragelse af vagten og det dermed forbundne afløsningsceremoniel med musik, der altid havde haft borgernes store interesse og været et godt trækplaster til en broslagning mellem borgere og garnison.

Menig Chr. Hansen fra Kronborg. Han var i over 40 år ansat hos C. Olesen, København.

Efter hærloven af 1867 placeredes foruden garnisonen på skift en række befalingsmandsskoler i byen, kornet- og underofficersskoler, sekondløjtnantsskole og senere – i vore dage – sergent-, løjtnants- – og i dag – infanteriskole (c: Tidligere »Skydeskolen for Håndvåben«).

I dag er sidstnævnte skole sammen med reserveofficersskolen, der kun efteruddanner befalingsmænd, den eneste form for garnison, byen råder

Den gamle Jægergaard, også kaldet Husargården, Sudergade 13.

over foruden hjemmeværnet og lottekorpsset, idet byens sidste regulære afdeling, 2. Regiment, allerede i 1923 afgik fra sin indkvartering på Kronborg slot (bl. a. i riddersalen) og til sin nuværende garnison i Haderslev.

En egen form for garnison, der vel bør nævnes, havde byen under besættelsen i 1945, idet der bl. a. i den nuværende infanteriskoles bygning lå en tysk officersskole og tyske marinere, der bl. a. betjente det luftværnsskyts, der blev anbragt rundt på bastionerne til forsvar mod allierede flyvere.

Om infanteriskolen og reserveofficersskolen, der har til huse i den gamle sekondløjtnants- og kornet (sergent) skoles bygninger i Kronværket udenfor slottet, forbliver i byen, er tvivlsomt. Forsvarets planer om en centralisering af hærens skoler ved de store øvelsesområder i Oksbøl i Jylland rammer muligvis også skolerne på Kronborg.

Det må dog håbes, at byen stadig vil være garnisonsby, og at Danmarks ældste skildvagt, posten i Flagbatteriet på Kronborg, stadig vil gå sine runder ned langs de gamle bronceanoner, kontrollere færdselen i batteriet og kippe med flaget for de forbisejlende skibe, som han har gjort det siden omkring år 1600.

Uden sin garnison vil byen miste en del af sit ansigt og præg, der har eksisteret i århundreder.

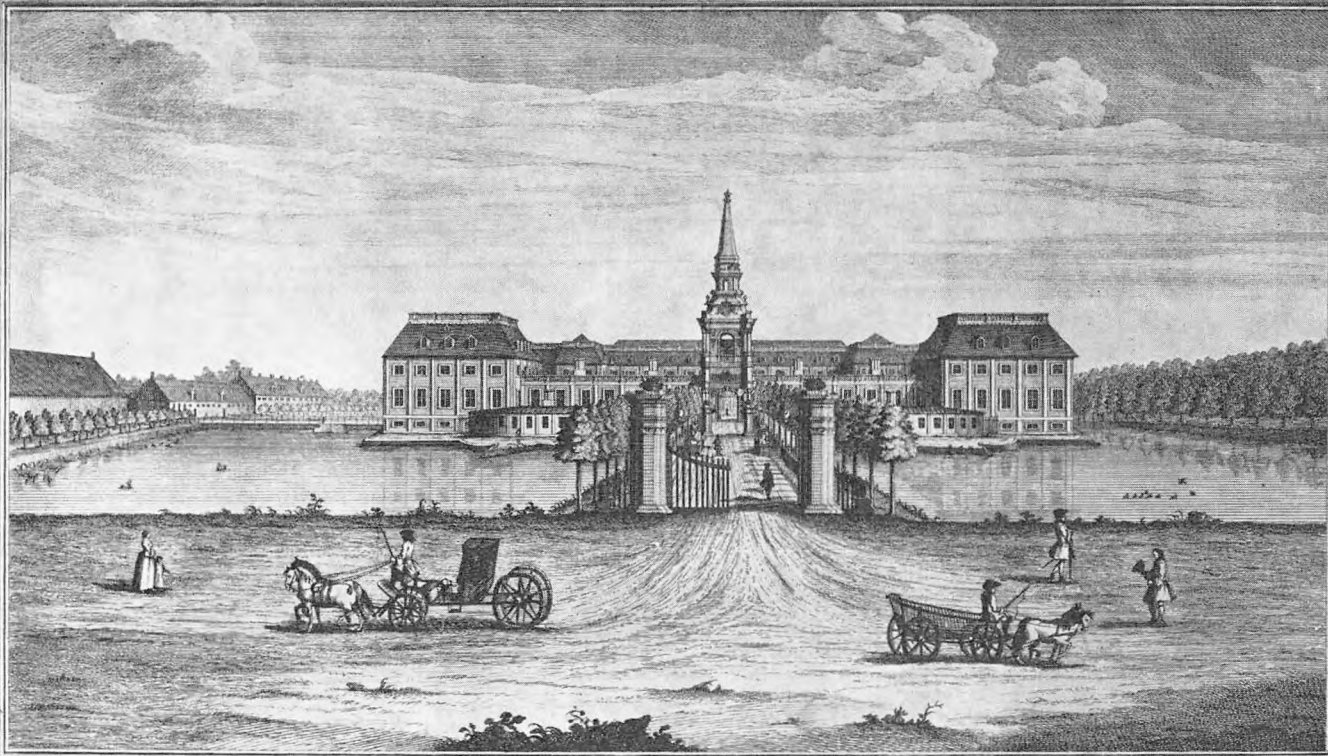
Men et ulykkeligt sammentræf mellem garnison og byens befolkning opstod dog i peståret 1711. Den orientalske pest var i 1704 udbrudt i Konstantinopel og trængte langsomt men sikkert frem gennem Europa til Ungarn og Polen i hvilke lande de sanitære forhold var dårligere end i de fleste andre lande. Den svenske hær, som Carl XII havde efterladt i Polen led frygtelig af sygdommen, og da denne hær i 1709 blev beordret tilbage til de svenske provinser i Tyskland, fik den det ominøse navn »Pesthæren« på sig. Nu nåede smitten byerne Stettin og Danzig, hvorfra den bredte sig med de svenske hære til Stockholm og Karlskrona. Nu kom sygdommen til Sjælland fra to sider, dels direkte fra Østersøhavnene og dels fra Sverrig. Her i landet var sundhedstilstanden i 1710 alt andet end god. En ondartet influenza i 1709 havde grebet betydeligt om sig, og hertil kom nu de ved krigen fremkaldte sygdomme. Den danske hær havde lidt frygteligt af sult og kulde i vinterfelttoget og var efter det ulykkelige slag ved Helsingborg d. 10. marts 1710 stærkt medtagen gået tilbage til Sjælland. I hærens kølvand var der en mængde syge og sårede. Disse blev anbragt dels i Helsingør og København, hvor der snart udbrød forrådnelsesfeber blandt dem. Da Helsingør samtidig var portby for Østersøen, hvor skibe fra de smitteramte byer daglig passerede, var byen her særlig udsat for at blive påført smitte. Der blev som modforanstaltning udsendt strenge karantænebestemmelser, mindre krigsskibe blev stationeret på passende steder for at kontrollere disse bestemmelser blev overholdt, men alligevel udbrød der en pestlignende smitsom sygdom ude på Lappen, som nu ved reskript af 21. januar 1711 blev omgivet af vagter, således at den syge befolkning var fuldstændig isoleret fra omverdenen, medens de endnu raske sendtes til Saltholm. Men da soldaterne ikke kunne undgå at komme i berøring med den syge befolkning derude, nåede smitten ad denne vej til garnisonen. Og et påbud om, at ingen måtte forlade Helsingør blev heller ikke overholdt, således bredte sygdommen sig til Aalsgaarde, Stenstrup, Hornby og Hornbæk. Bedre blev det ikke ved at Interimskommandanten på Kronborg, generalmajor Rodsteen og generalmajor Ingehaven var uenige om regimentets placering under epidemien. Rodsteen lod således oberstløjtnant Moltke rykke ud med regimentet på en høj bakke ved søen. Ingehaven, som havde været

Parti fra Lappen. Foto udlånt af Handels- og Søfartsmuseet, Kronborg.

fraværende nogle dage, var meget utilfreds med denne placering og flyttede lejren til Grønnehave; nærmere smittekilden kunne det jo næppe blive. Og selv om dr. J. E. Westphalen, der fra København blev udstationeret som pestlæge, gjorde indsigelse mod Ingenhavens dispositioner, var det nytteløst. Sidstnævnte ville først flytte regimentet, når han fik kgl. ordre dertil. Striden blev dog bilagt, men sygdommen rasede videre. I løbet af seks uger døde over 300 mennesker i Helsingør. Den 25. maj udgik der ordre til fuldstændig isolering af Helsingør såvel fra sø- som fra landsiden i linien Villingebæk til Espergærde samt hele Tikøb sogn. Det må have været en meget streng tid for befolkningen heroppe, når sult, sygdom og død slog sig sammen, og når myndighederne ikke var sin opgave voksen, skulle det gå galt. For fuldstændighedens skyld må det nævnes at finanserne i riget var elendige, høsten i 1710 var meget dårlig, landet var i krigstilstand, og Helsingør lå på en udsat post. At byen overlevede forstår man faktisk ikke.

Det må ikke glemmes at også i årene 1650–60 hærgede pesten på Sjælland og krævede dengang mange ofre i Helsingør.

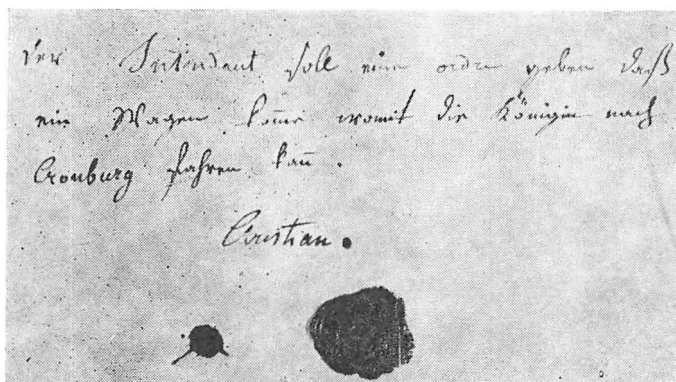
M. Kahl, Sculp. M. P.
*Prospect af det Konigl. Slott Hirschholm
lagd fra Hovedindgangen*

*Le Château Royal de Hirschholm, vû du côté
de la principale Entrée*

*Prospect von dem Königl. Schloß Hirschholm,
von dem Haupt-Eingang genommen*

Tiden omkring Struense, Chr. VII og Fr. VI.

I 1770 rykkede Chr. VII og dronning Caroline Mathilde ind på Hirschholm Slot, som var blevet ombygget af den unge bygmester Laurids de Thurah på opfordring af den afdøde dronning Sophie Magdalene. Her på dette yndefulde sted udspillede den ægteskabelige tragi-komedie mellem den kloge grev Struense, den elskovstørstende dronning og den sindssyge konge. Struense boede på det nærliggende Frydenlund Slot mellem Skodsborg og Vedbæk, hvilket gav anledning til, at der i henhold til kabinetsordre blev anlagt en vej mellem de to slotte, og af hvilken vej man stadig kan finde rester under navnet Mathildevejen. I januar 1768 fødte hun sønnen, den senere Fr. VI. Men trods denne fødsel levede man i hof- og regeringskredse i evige skandaler. En datter af Caroline Mathilde skulle således være et barn af Struense. Og kongen selv levede i de vildeste udskejelser med sin Støvlet Kathrine og andre meget letlevende og fordrukne skøger med deres slæng. Men i 1772 gik det galt. Natten mellem den 17. og 18. januar var der stort maskebal på Christiansborg. Men Chr. VII, der ikke brød sig om karnevallet, var gået tidlig til ro og sov allerede fast, da han pludselig blev vækket og fik forelagt et dokument, som han straks underskrev for at kunne sove videre. Dokumentets ordre var ellers alvorlig nok, hvilket fremgår af indholdet:

Vor Intendant solle sein ordre geben laß
sein Dragoner Regiment die Königin nach
Cronburg fahren laß.
Christian.

»Intendanten skal give Ordre, at en Vogn kommer hvormed Dronningen kan køre til Cronburg«. Det blev overdraget Joachim von Castenschildt at føre dronningen til Kronborg. Denne foregik i en karrosse omgivet af 30 dragoner af Castenschildts detachement, medens han selv sad på for-sædet lige over for dronningen med draget pallask. At netop Casten-

Carolina Matilda 1744

W. Verelst

*CAROLINA MATILDA,
Queen of Denmark*

schiold valgtes til denne tjeneste, skyldes en sidste, udsøgt uartighed fra kupmagernes side mod dronningen, idet det var almindeligt kendt ved hoffet, at denne ikke kunne fordrage Castenschiold. Det var en drøj tur i den bidende januarkulde for den stakkels kvinde, nu var det slut med elskovslegen på det skønne Hirschholm, som man passerede på vejen til Helsingør. Hun blev ved en kommissionsdomstol dømt skyldig i ægteskabsbrud, ligesom den unge kronprins blev taget fra hende. Hun fik ved hjælp af sin broder anvist et slot i Celle, hvor hun døde, kun 24 år gammel.

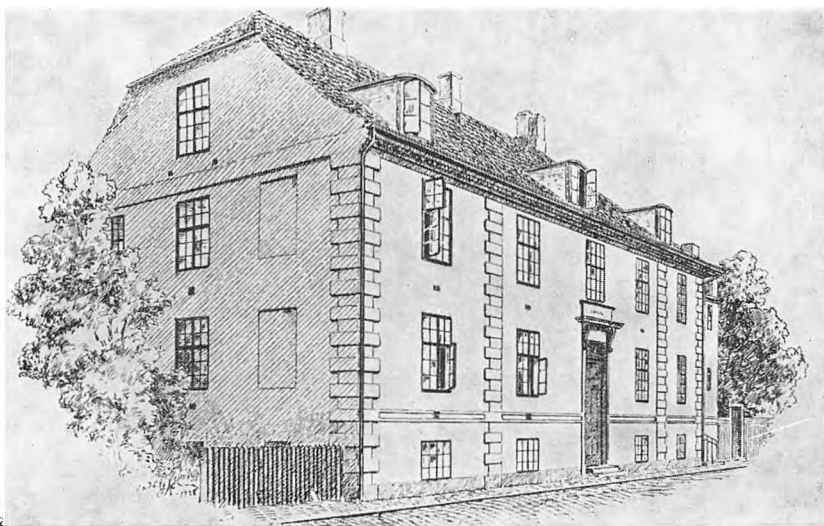
Carolina Matilda på Kronborg.

1764 oprettedes et sygehus i Helsingør. Her – i Stjernegade 28 – indrettedes det med fire sygestuer, og allerede 1780 blev det udvidet.

Den 3. juli 1794 nedlagdes grundstenen til et nyt sygehus »Øresunds og Helsingørs Syge-Hospital« i Fiolgade. Det byggedes på initiativ af Øresunds toldkammers direktør, etatsråd C. F. Numsen, og det skulle modtage fremmede søfolk, som på grund af sygdom måtte standse op i Helsingør.

Efter Øresundstoldens ophør overtog Helsingør købstad 1. januar 1859 dette hospital, der fortsat er i brug efter sit formål, men arbejdet med opførelse af et nyt by- og amtssygehus til afløsning af det gamle blev i 1970 påbegyndt ved Esrumvej. Dette byggeri er nu overtaget af Frederiksborg Amt, idet kommunesammenlægningen med Tikøb den 1. april 1970 resulterede i, at sygehusvæsenet blev overdraget amtet.

Endvidere har Lundegaarden fungeret som militær- og sygehus. Og i 1850 skænkede Fr. VII Marienlyst Slot til Komiteen for Dannelselse af et Invalidehotel for Krigere fra Treårskrigen. En kort tid boede invaliderne her, men snart efter solgte Komiteen slottet til fordel for Invalidefondet.

Den ældste del af Øresundshospitalet.

Også Helsingør kom i begyndelsen af 1800-tallet til at mærke lidt til følgerne af Napoleonskrigene, idet disse jo bragte Danmark i krig med England. Som et led i de danske kystforsvarsforanstaltninger anlagdes da skansen Skansøre ved Helsingør.

Men trods de store vanskeligheder som landet befandt sig i disse år, var der dog folk, som forsøgte at skue fremad, hvilket tydeligt giver sig udtryk i følgende, hvor Kiøbenhavnsbladet fra 12. sept. 1805 skriver:

Helsingborgs Havn

Imedens man har debatteret for og imod om en Havns Anlæg ved Helsingør, der er ligesaa nødvendig som nyttig, begynder man derpaa i Sverrig, og, derved ikke aleene berøver os det Fortienstlige derved, men truer os endog i Tiden, at Helsingør og Danmark selv vil komme til at føje Skaden af, at en god Havn og en Frihavn trækker Helsingørs hidtil havde fornemste Næring, ja en Deel af Kiøbenhavns med over til den svenske Side, uden at levne os andet end Pakhuse til Guulrødder og Kaal-hoveder. Mangel paa Klogskab til at forudsee denne og flere skadelige Følger af det svenske Havne-Anlæg, skadelige for hele Staten, kan og bør man ikke forudsætte, men nok mangel paa sand Patriotisme, som opofrer en Deel af sit Erhvervede til det Heeles Bedste. Havde Danmark saa mange Patriotere som det har Riige, da vilde Helsingør endnu have en god Havn inden Grunden blev lagt til Helsingborgs. Begyndelsen kunde maaske skee, ved at nedsenke nogle gamle Skrog af store Skibe, fyldte med Steene, i en behørig Frastand i en parallel, efter Fornødenhed og Stædets Beskaffenhed lige eller krum, Linie med Landet, befæste og forhøje denne Grund saa den udgiorde en sikker Vold og mudre og grave op imellem den og Landet hvor det behøves, for at Fartøjer kunne i Sikkerhed ligge stille og fortøiede, eller uden Hinder fortsætte deres Fart imellem denne Muur eller Bolværk og Landet. Lad saa gaae paa den svenske Side hvad der vil, naar Vandet var dybere, Ud- og Indløbet friere og Havnen ligesaa sikker paa vor Side, saa vilde nok de større Fartøier finde sig bedre tiende ved at søge Havn her. Skeer ikke enten dette eller noget andet, saa frygter jeg for at vort gamle Cronborg i Tiden vil komme til at hedde FUIT.

M. Sibbern.

Trykkefriheden har haft trænge kår i tidligere tider, således er et blad, der bærer navnet: DAGEN, forsynet med påskriften: Maa trykkes. Københavns Politikammer, Haagen. Fra dette blads årgang 1805 skal her gengives nogle småindtryk fra dagligdagens Helsingør.

7. dec.: D. 5 d. ved en Eutinsk Soldat og en Arrestforvarer en Slave bragt til Kronborg, for der at gaa i Fæstningsarbejde. De vare gangne med den kielske Paketbaad til København. Endnu ligger her 4 engelske armerte Skibe, og over 60 andre paa Reden. Den nye Bygning til Kvarantænekommissionens Kontor er nu næsten færdig. Den er bygget i Flugt med Øresunds Toldkammer ud til Sofiegaden og giver et smukt syn.

20. dec. I Helsingør ere to Dreng, som havde været med paa Helsingørvejen at overfalde en kørende Karl med Stene, der endog havde rammet ham i Ansigtet, dømte til Vand og Brød, for denne skammelige Overgivenhed.

30. dec. I Forgaars Aftes imellem 5 og 6 udbrød pludselig en hæftig Ild i Bjerggaden i Lysestøber Bryans Baghus fra Loftet af hvor der laae Foder og Sæd: Luen steg græsselig og Funkerne fløj i Mængde omkring. Til Lykke, at de højere Bygninger toge af for den temmelig stærke Sydostvind, som der kun lidet mærkedes. Imidlertid bleve de omliggende Naboer og Gienboer satte i yderlig Skræk og flyttede hvad som i Hast kunde flyttes. Men ved de gode Brandanstalter og Brandkorpsets Kiethed, hvoriblandt Færgefolkene nu som altid udmærkede sig ved Mod i brændende Fare, var Ilden allerede dæmpet Kl. 6³/₄ og sluttet Kl. 7¹/₂. Var denne Ild udbrudt ved Nattetid havde en stor Deel af Byen staaet Fare for at blive et Rov for Luen. Nu blev kun 8te Fag af Baghuset dens Rov. Alle omliggende Huse frelstes. Hvorfra Ilden er kommen vides ikke. Kun formodes at der paa Skorsteensrøret, der gaaer fra Sæbesyderiets Kogekædel, har været en Aabning, hvorigjennem Ilden har antendt det derved liggende Foder, Halm og Sæd. I Gaar ere 14 Skibe ankomne paa Reden fra Østersøen og ligge nogle og 20 Skibe endnu paa Reden. En ostindier eller Kinafarer ligger ved Hornbek for Modvind.

H. H. Prinds Kristian ankom hertil i Løverdags.

Fra Torsdag Aften Kl. 7 til Søndag Morgen Kl. 9 kan ingen andre faae Befordring paa Befordrings Kont. uden Rejsende, der komme hid efter Torsdag Kl. 12. Kbhvnere, der ville til Helsingør, Frederiksborg eller Køge, eller med Pas bevise, at de skulle videre end til Roskilde.

Nogle år senere meddeler Aalborg Stifts Adresse følgende sensation fra Helsingør, at der omkring slutningen af juli 1819 på en dag er undveget 4 tyskfødte slaver fra Cronborg Fæstning. Og det skønt de alle var forsynet med både hals- og benjern, da de flygtede.

1819 foretoges en sognedeling i Helsingør. Hidtil havde Sct. Olai sogn dækket hele byen, men nu oprettedes også et Sct. Mariæ sogn, og Sct. Mariæ kirke skulle være kirke for de tyske familier i byen, for de i byen boende pensionerede officerer, for beboerne på Kronborg samt for Øresundstoldkammerets embedsmænd.

Næste sognedeling i Helsingør fandt sted den 1. novbr. 1958, da Vestervang sogn oprettedes.

H. C. Andersen og Helsingør

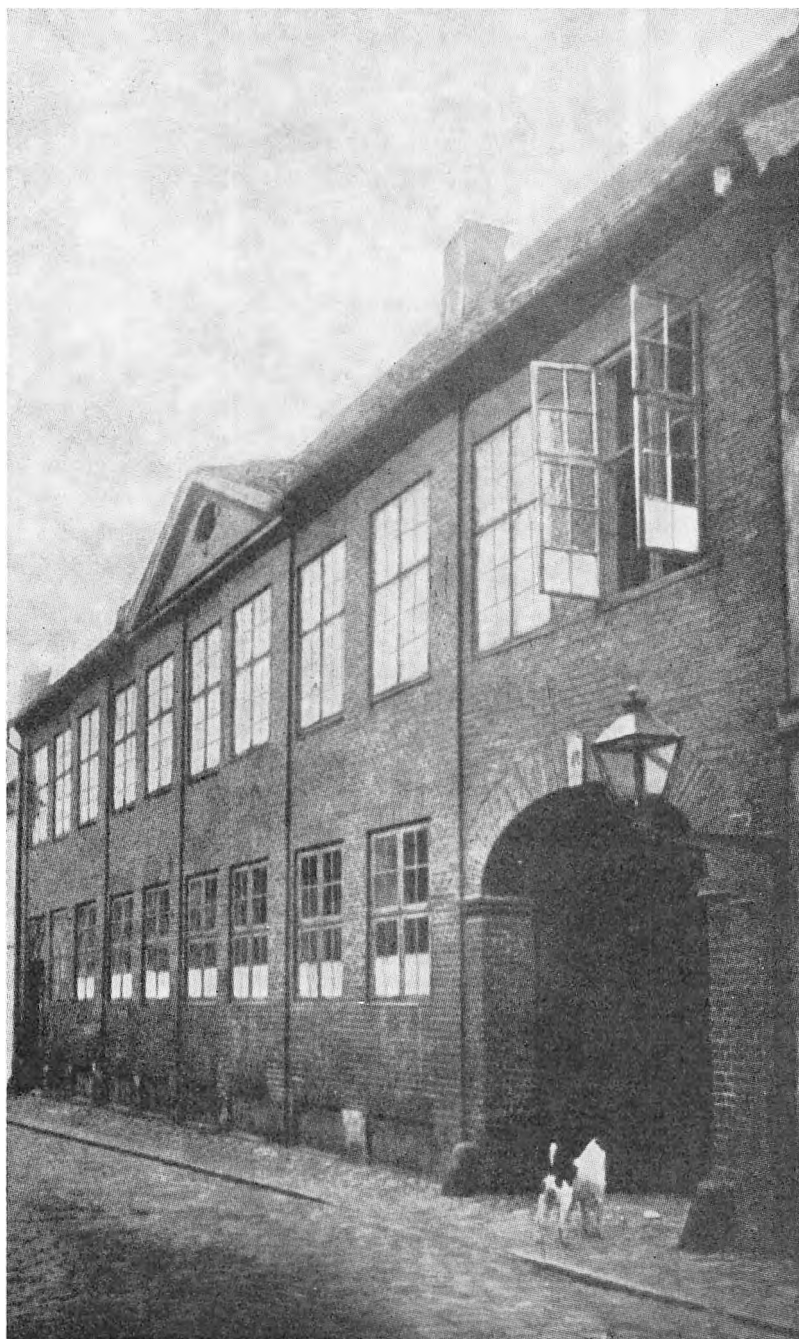
I 1826 forflyttedes rektor Meisling fra Slagelse latinske skole til Helsingør latinske skole. Med sig havde han en kostelev, Hans Christian Andersen, som derpå opholdt sig et års tid i Helsingør som latinskoleelev, hvorefter han fik lov at flytte til København for der under private former at indstilles til studentereksamen . . . og udvikle sig til den verdensberømte eventyrdigter, han skulle blive.

Det var i Helsingør H. C. Andersen første gang gik til en fagmand for at blive barberet. I Slagelse havde han klaret skægveksten ved at klippe sig med en saks. Men han var så uheldig at glemme at få saksen med fra Slagelse. Han havde været lidt genert ved at få skæg, og der var noget om, at han ikke turde gå til en barber for at blive barberet. Han bad nu om at måtte låne en saks – og fik en papirsaks, men den egnede sig jo ikke rigtig til det pågældende formål, og han bestemte sig da til for første gang at gå til en barber. Rystende nervøs forklarede han barbereren, at han havde så let ved at blive skåret, men hvis manden kunne klare barberingen uden at skære ham, skulle han give tre mark for det. Det gjorde barbereren nervøs, og operationen tog derfor uforholdsmæssig lang tid. Men det klaredes uden en rift, og H. C. Andersen betalte ham de tre mark.

H. C. Andersen var meget ked af at være hos Meisling, der behandlede ham hårdt. Dels var det rektors indstilling, at den, der ikke kunne klare sig igennem til en god studentereksamen, hellere i rette tid måtte opgive studierne, og skønt H. C. Andersen var meget flittig, var han ikke ligefrem noget såkaldt skolelyst. Dertil kom hans trang til at skrive vers, og Meisling følte det ansvar over for elevens velyndere, der betalte hans ophold, at det gjaldt om at holde denne skrivetrang nede, hvorved han jo netop ramte Andersen på et meget ømt sted.

Mange år efter mødtes de to i København, og Meisling sagde da til Andersen, at han havde behandlet ham forkert. »De er meget større end jeg,« føjede rektor til, og H. C. Andersen gik hjem og skrev i sin dagbog: Det gjorde mig ret godt.

Meisling havde tidligere som ung adjunkt virket i Helsingør, og han var da noget af en modejunker. Men senere kom han i forfald, hvis årsag måske var hans ikke just lykkelige ægteskab. Han udartede til en nærmest noget sjusket påklædt original. Det blev endda sagt, at kun een i denne verden var mere malproper end rektor – denne eneste var fru

Helsingørs gamle latinscole i Kongensgade.

Rektor Meisling.

Meisling. Men han bevarede noget af barnet i sig, og på søndagene kunne rektor lege tinsoldater med børnene eller spille dukketeater med dem. Hver eneste gang, vagtparaden trak gennem Helsingørs gader, fulgte Meisling bagefter. Han kunne more sig over en beruset mand, der slingrede henad gaden, og det var ham en fryd at høre to sladderkællinger (sådanne fandtes nemlig i Helsingør den gang) skændes på gaden.

Men den vordende digter H. C. Andersen havde dog trods den triste tid i Helsingør, et åbent øje for byens og omegnens skønhed, hvilket bl. a. ses af følgende stil, som han skrev som elev på Helsingør Latinskole:

Kjære Ove!

Endelig faar du da et Brev fra mig, men det skal ogsaa blive saalangt, som Troels Liste i Barselstuen, skjønt du derfor ikke maa troe, at jeg vil lade min Mund løbe, som salig Gert Westfalers, eller være omstændelig som en wossisk Idyl. Men her er jo allere : viel Larm um nichts, siger du, men Vand i Blodet, nu begynder jeg. – Veien her ned her var i et Støv, saa at jeg næsten, som de homerske Guder, viiste mig kun i en Sky for Menneskenes Børn; Posthornet jamrede, Pidsken smelledede og rask foer Mark og Skov, Lyststæder og Hytter forbi: »und immer Weiter hop! hop! hop! ging's fort in sausendem Gallop;« til vi rystedes paa de helsingørske Gader og det dandsende Hjerte sagde, at vi vare i en By og ikke længere i det bløde Støv. – Tolv Dage har jeg nu været her, sværmet den hele Egn igjennem og seet og nydt saa Meget at jeg trænger til at meddele mig.

– Du med din snak om den smukke Egn ved Kjøbenhavn! nei min Ven, man maa reise, før man kan tale om Sligt. – Lad os, som gode Mathematiker drage Paralleller, begynd du kun lige fra den grønne Vold, eller sæt din ene Fod paa Rundetaarn og slaa med det andet Been til Radius en Halvcirkel saa stoer, du vil. jeg vil heller ikke gaae længer end 2 Miil og meest tale om Centrummet. – Hvor livlig og munter er dog den helsingøerske Skibsbro, Havnen ligger fuld af Skibe og de brogede Flag vaie i Vinden, her synger italienske Matroser deres smeltende Sange, her sidder en tyk Hollænder mellem sine Oste og støder sine hule Toner frem, her ligger et engelsk Skib med Steenkul, der strax flytter Tanken til Britternes store By, og her lander en Baad med raske Flikkaer! siig mig, har du det smukkere ved Kjøbenhavn? – Gaaer du langs Classens Hauge og stirrer udover de stolte Vande, ja, det er jo ganske kjønt! men det bare Vand er dog lidt vandet, og Sverrig ligger for langt borte til rigtig at kunne lade Phantasien sværme der; – Men her ved Helsingøer synes Danmark og Sverrig, som kjære Sødskende, at vilde forenes; tager man sig en Baad, vips, er man paa en Time i et andet Kongerige; man kan spise Frokost i Danmark, reise bort og komme udenlands fra igjen til Thebordet samme Dag. Hvad siger du om det? – Men det deilige Fredriksberg, men sin brogede Sværm og den romantiske Søndermark, raaber Du nok? Ja det er altsammen grumme kjønt, men det er for indenlandsk, det er for nær Kunstens Sæde til at kunde træde i Paralel med Naturen. Men Spøg tilside, jeg er ganske indtaget i den smukke Egn hernede, jeg gjorde nylig en lille Fodtour, hør den og døm saa selv. Min første Udflugt var til Marienlyst. Strax da jeg traadte derind saae den mig lidt fransk ud med sine beskaarne Hækker og hvide Figurer og jeg kom ret til at tænke paa Ludvig den XIVdes og de maintenonske Tider og følte mig halv i Snøerliv, men nu steeg jeg op paa Terrasseerne saae ud over Trærnes Toppe og de deiligste Udsigter mødte Øiet. Dybt under mig ligger Byen; som en tynd blaa-vid Sky svæver Røgen over de røde Tage, hist hæver det gamle Kronborg sine graae Mure og høie Taarne; hør Kanonerens Torden! fra Vagtskibet lyder ogsaa Salutskud for det store tremmede Krigsskib, der nyeligt hilste Danmark med sine Kartover. – Hvor nær synes dog ikke Sverrig. Morgensolen giver gjenskin fra Ruderne i Helsingborg og det gamle Kjæmpe-Taarn strækker sit skaldede Hovede op i den rene Sommerluft. Du vil nok atter huske mig paa Udsikten fra Fredriksberg Banke? – Den er herlig, men dog slet ikke som denne. Det er den store prægtige Stad med sine Taarne og Søen til Baggrund der fortryller Dig, og kan det, men den har ikke uden dette ene Panorama for Øiet; gaaer man blot paa Terrasseerne i Marienlyst nogle Skridt, seer ud over Slottets østerlandske Tag, strax er Alt anderledes; Sundet ligger for mig, det hele

bær et sydligt Præg og Vandfladens Brede bringer mig til at troe at jeg staaer ved Rhinen eller Lago Magiora. – Hist ude stiger Kullen op af Søen, som sorte Uveirsskyer viser den sig for mig. De ere de første Bjerger jeg har seet! o, allene de, ere mere værd end alle dine Herligheder. Jeg veed ikke selv! da jeg første Gang skuede den vide store Udsigt, hvor bævede min Sjæl! og da jeg fra Skrænten paa Odins Høi saae ud i Nord-søen og hørte Havets evige dybe Orgel og saa hvorledes Skibene, som store Fugle med hvide Vinger, svævede forbi de blaalige Bjerger, da svulmede min Sjæl og hæftig Længsel greb mit Indre. Lee kun af mig for min Barnagtighed, men jeg har den Idee, at den første Grad af Aandens Lyksalighed, naar Jorddragten falder, vil være, at den frie for alle Baand, kan, som nu Tanken, svinge sig hen over den hele Jord og see alle dens rige Herligheder. – Jeg tænkte paa Stolbergs smukke Digt over denne Egn, og da jeg gik i den dunkle Skov og hørte Hammermøllens Larmen og Vandets Fald stod hele Schillers »Gangen til Jernværket« for mig, og jeg troede ved hvert Stød i Bladene at Grevinden af Sawern vilde vise sig. Dog da du er saa lystig af dig, saa foretrækker du nok den larmende Dyrehauge for min Hammermølleskov, skjønt her ogsaa er en Gyngel og Trommer og Trompeter? Men Menneskemassen er rigtignok ikke saa broget; skønt i disse Dage ret antagelig, thi som du veed, ligge de russiske Skibe nu paa Rheden og daglig lande hele Skarer af Samoieder, Kamchadaler og Tartarer. O nogle gruelige Mennesker, tænk engang! de spiser daglig flere 100de Pd. Kjød og sælge deres Buxer for en Pægel Brændeviin, o det er sande Suwarower. – Du vil nok minde mig om Strandveien? O den er ogsaa her! Om Charlottenlund, Sorgenfrie og Jægersborg; o det glemmer man altsammen her, paa en Vandring gennem Skoven til Fredensborg! den hele Vei er saa poetisk, ja næsten troede jeg, at Sligt kun fandtes i de lafontainske Romaner; min Sjæl jublede af barnlig Glæde her i den herlige frie Natur. Skjønt det var stille Veir var Gursesø i Bevægelse, og jeg tænke paa Kjølebrønd i Undine; – Jordbunden forekom mig classisk; her havde jo Valdemar vandret, for at leve her i dette jordiske Paradiis havde han jo bortgivet sin Salighed. Veed du til nogen Egns Roes omkring Kjøbenhavn, et lignende Sagn? Kun Muurstykker mellem det tykke Krat viiste Sporene af den herlige Kongeborg. Snart laae den store Arresøe for mig, omkranset af grønne Skove, nedenfor Skrænten, under mig, laae nogle Fiskerhytter, Nættene hang udspilede i Solen, en ung Pige med hørgule Lokker syslede dermed, o det var mig en Gesners Idyl! Jeg stirrede hen over Søen til Nødebo og hilsede i Tankerne paa Lauras Digter. Snart var jeg ved Slottet, men det saae mig saa cinesisk ud, dog kan det nok staae ved Siden af din Paralel. – Reiser du ud af Vesterport, hvad seer du saa naar Fredriksberg ligger dig bag Ryggen? En

snoerlige Landevei, kjedsommelig, som en iiskold Fornuft; Marker, der bringer os til at tænke paa Lyneborge Hede og – – ja der er ingen Ting mere; – Men reiser de herfra af en anden Port, saa har du det livlige Sund og Tycho Brahes Ø. Snekkersted viger ikke for Knuds-Hoved! Hvad vil du saa vel indvende mere? Egnen her er smukkere end ved Kjøbenhavn og det af flere Grunde. Først er vi her nærmere ved Udlandet; vi er ikke, som I, paa en Plæt, der er en Mellemting af Syd og Nord; Nei, Helsingør ligger Nordpolen meget nærmere end Kjøbenhavn; om Vinteren skal man især kunne mærke det og man vil sige at der ofte kommer Finner Lapper Iisbjørne og andre nordlige Creaturer hertil paa en svømmende Iisøe. – Gamle Schacspeare har jo selv valgt denne Egn til Tumleplads for sin Hamlet; Stolberg har besungen den, Øehlenschläger med, men Egnen om Kjøbenhavn høre man jo kun tale om i Vaudevillerne og Holbergs Comedier. – I have Fredrichsberg paa en Banke, vi have Marienlyst nedenfor een og bare hvide Gripomenusser til at passe paa, at det ei, som Aladins Slot skal reise, om ikke Fanden i Vold til Hindostan, dog ikke engang til Kullemanden paa Kullen, som Ingemann i den senere Tid har manet os frem. – Dog vil jeg ikke trættes med dig, er Skallen, jeg mener Omegnen om din stolte Kongestad, ikke s a a smuk som Egnen her, saa holder jeg dog mere af Kjærnen, thi den har jeg smagt og den er vederqvægende og herlig. – Men lev nu vel! der var vel endnu en grumme Deel at sige, men nu er jeg ganske træt i Fingrene derfor lev vel! og om det er Sengetid, sov vel!

din

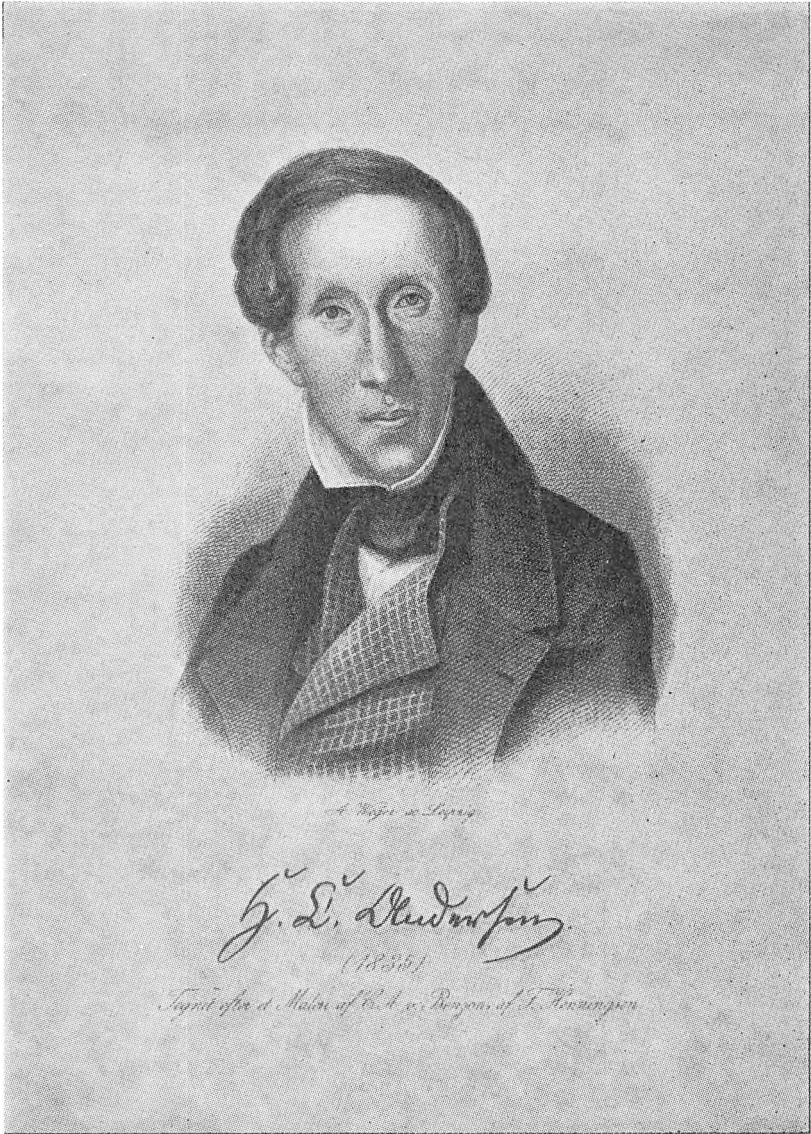
A. – – ug.

Dog var H. C. Andersen ikke ene om at rose Helsingør.

1757 udkom i Ålborg bogen med den drabelige titel: »Den ved Øresund beliggende anseelige stad Helsingørs beskrivelse angående dens navne, grænser, skikkelse, private og publicke bygninger samt stadens og egnens historie og forandringer fra 70 år før Christi fødsel indtil vore tider.«

Hvad der i denne bog står om Helsingør kunne tildels den dag i dag lige afskrives til en turistbrochure for byen. Her er nogle uddrag:

En fremmed kunne tro, at det navn Helsingør var et for danske velsignet eller lykosaligt øre. Thi den uforlignelige prospect, det fiskerige og skibsrige sund, de af alle naturens skønheder behagelige egne og de adskillige bygninger og ved kunst udarbejdede lystigheder kunne let overtale ham på en sådan måde at derivere (Påvise et afstammingsforhold) ordet . . . Men desuden er det i sig selv ret værd at mærkes, at Guds forsyn har tilskikket dette rige sådan rigdom nogenledes i Øresunds told, så at det i visse måder i sin mangel (på bjerge, metaller o. s. v.) dog kan

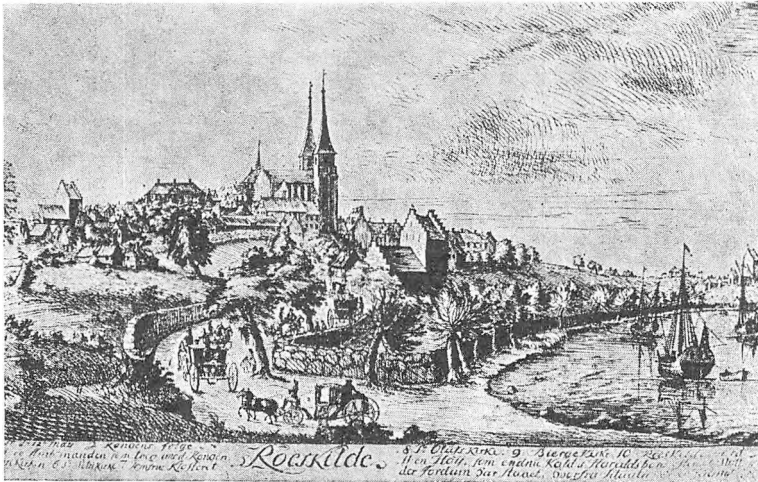

siges at have en bjergstad, hvilken er Helsingør, som derfor også kaldes de danske kongers guldbjerg . . . Der er heller ingen stad i riget, ja snart sagt i hele Europa, der er så bekvemt herberge for fremmede nationer på deres rejse som denne stad, hvorfor den også har meget af udenlands både i levemåde og bygningsmåde . . . Helsingør er et af de store forfriskningssteder i verden. Jeg ved kun tvende steder, som i den henseende kan stå i ligning med hverandre nemlig Cadix og Helsingør . . . Der er endnu en mærkværdighed, som må antegnes. Når man nordfra kommer til sundet, da har man her ligesom i det sicilianske sund et Scylla og Charybdes at tage sig i vare for. Ved den skånske kyst er mellem Kullen og Helsingborg Svyne-Baadene, som de danske kalder Svineboder, men på den sjællandske side er Lappesandet en fjerdingvej nord for Helsingør. Svineboderne er nogle små stenklipper, som næppe kan skjules af vandet. Disse tillige med Lappesandet gør vejen meget farlig især i storm . . . Når man passerer Kronborg, må man hilse for dette slot, som er nøglen til Østersøen. Dette sker ved at stryge et sejl og at flage. De største skibe saluterer fæstningen med visse skud og får igen nogle skud til svar.

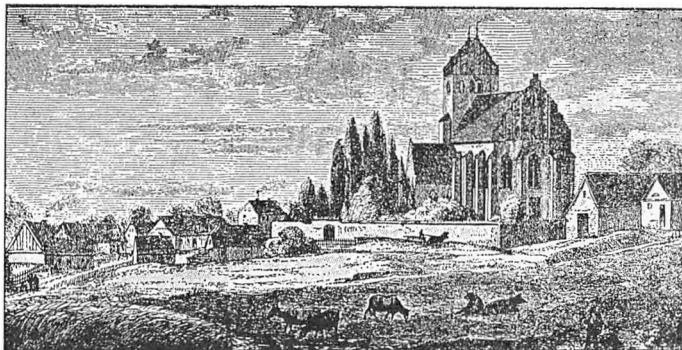
Det nittenårhundredes Helsingør

Og i Aalborg Aftensblad 1826 er følgende Fragment af en Rejse fra Roeskilde til Helsingør.

– For første Gang gjorde jeg denne Rejse, og De kan da nok indse, hvilket Indtryk den bugtede Fjord med sine Landsbyer, Fiskerhuse og grønne Skove gjorde paa mig; Tidt saa jeg tilbage efter den gamle Domkirke, der med sine høje Taarne skuer ud over den rolige Fjord. Hvor længtes jeg efter at see Slangerup, den store Kingos Fødeby. »Spute dich, Schwager Kronion!« raabte jeg til vores Kudsk, og endelig viste Slangerup Kirke-taarn sig bag de grønne bakker; rask gik det, og endelig, jeg kom, jeg saae, jeg fandt – et Ravnekrog. Jeg ventede mig en peen lille Bye, og saae en ussel Landsbye; vi kunne ikke engang paa Postgaarden faae en Trappetstige til at stige ned, men Damerne maatte ballancere paa en Stoleryg, beskuede af Byens ungdom, der laae i maleriske Grupper i de forfaldne Grøfter og stirrede ud i den vide Verden. Paa en hæslig Kiste af Vogn, der ved sin Støden bragte Hjertet til at danse Solo, rullede vi bort fra det drøvelige Slangerup, og naaede Frederiksborg, hvor Morpheus ventede med sit bløde Favntag. Klokken var henved 10, men jeg maatte ind i Slotsgaarden. Hvilket underligt Indtryk gjorde den gamle Bygning med sine Taarne og Vindebroer paa mig. Slotsgaarden gav Eccho ved hvert Skridt, og indesluttet af dens røde Mure forekom det mig som om jeg var

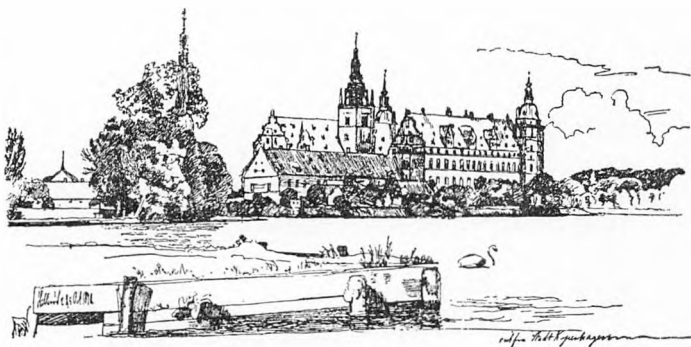

Parti fra Roskilde omkring 1825. Efter gammelt stik.

Slangerup.

stegen et Par Aarhundrede tilbage i Tiden; maaskee har Christian IV, tænkte jeg, staaet paa samme Sted, som du nu staaer. Med underlige, herlige Følelser gik jeg til Roe; men Tanken om Alt hvad jeg havde seet svævede forbie mig; jeg tænkte paa Værrebro, og Frode, og paa den store Christians Kongeborg. Neppe havde Aurora aabnet sin purpurfarvede Dør, før Theen drukket var, og spiist vort Brød og Smør; lysteligt gik det nu gjennem den grønne Skov; hvor riig paa Udsigter og Afvexlinger! her det smukke Fredensborg – som paa min Fart der forbie syntes at see lidt chinesisk ud; der Guresø og her Sundet med Tycho Brahes Ø. Jeg saa længe forgjæves efter Helsingørs og først tæt ved opdagede jeg det. »Ak Herre Jemini, tænkte jeg, det seer jo ud som den baggesenske Fødebye!« – men da jeg kom indenfor Porten, saae de høje Huse og den brogede Menneskevrimmel, troede jeg at være i Kjøbenhavn og blev ret let om Hjertet. Jeg saae forleden første Gang Marienlyst, og de høje Bakker og dybe Gange bragte mig til troe, jeg vandrede i det Sachsiske Schweitz; hvor fortryllende dejlig er dog Udsigten fra den øverste

Frederiksborg Slot.

Terrasse, dybt under mig Byen og det gamle Kronborg, lige for Sundet, vrimlende af Skibe, og til Baggrund den Svenske Kyst, der seer mig saa søsterlig Dansk ud, at jeg ikke kan tænke det som et andet Kongerige; kun det sorte Kullen i sin blaalige Taage siger mig at hist ude begynder et nordisk Klippeland. Hvor opløftende er det ikke at see en smuk Udsigt, og jeg troer ogsaa at den første Grad i vor Lyksalighed efter Døden vil bestaae deri, at Aanden frie kan tvinge sig hen og see alt det Skjønne paa Jorden. I Anledning af Prinds Frederiks Forlovelse var Byen smukt illumineret, dog viste den sig forleden langt brillantere, da Kongen paa sin Tour til Jylland var der een Dag. Byens Hovedgade bar aldeles et sydligt Præg, saa man troede at være i en Italiensk Bye, hvor der skulle skee en hellig Procession. Alle Husene vare behængte med Krandsse, ja nogle næsten dækkede med Grønt; fra Gjenboe til Gjenboe havde man draget Guirlander over Gaden, eller Snore med Flag; paa flere Steder vare endogsaa smukke Ideer udførte. Herskabet spiste paa Marienlyst, og udenfor Slottet viste sig en stor Linedanser- og Beriddertrup, som det var Enhver frit tilladt at see. De kan troe at det var et herligt Syn at see Terrasserne besatte med Tilskuere, lige fra det Nederste op til det Øverste, og rundt i Træerne sadde Drengene i Hænderne for Bajaz.

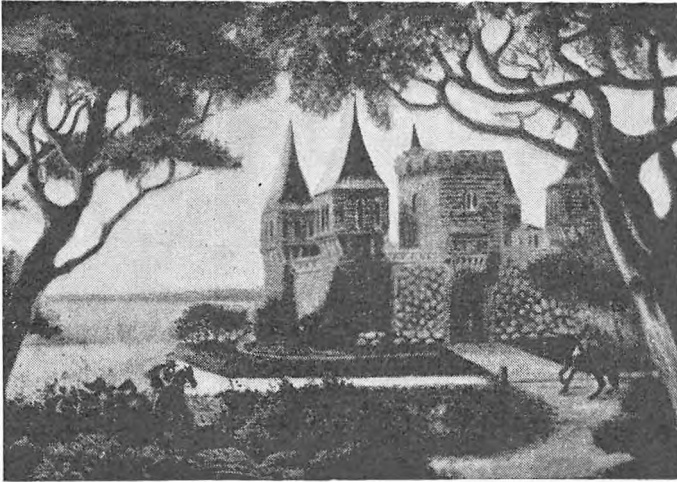
Men ogsaa i de tider har der åbenbart rejst sig røster om at værne og forskønne byen og dens omgivelser, hvilket fremgår af følgende fra Helsingørs Avis d. 2. maj 1845:

Fredensborg Slot.

Indbydelse

Uagtet Helsingørs By udmærker sig ved sin skjønne Beliggenhed og herlige Omegn, og det derhos maa erkjendes, at der i en Række Aar er gjort meget for at forskønne saavel selve Byen som dens nærmeste Omgivelser, er det dog udenfor al Tvivl, at endnu mere vilde kunne udrettes, naar man kunde disponere over større Midler og gjøre Regning paa en

Parti fra Gurre.

almindelig Interesse for Sagen end hidtil har været Tilfælde. Det er Erkjendelsen heraf, der har foranlediget en Deel af Byens Indvaanere til at stifte et Selskab til Byens og Omegnens Forskjønnelse og overdrage Undertegnede det Hverv at forfatte et Udkast til Love for Selskabet og udsede en Indbydelse, ved hvilken de af Byens Indvaanere, som interessere sig for Sagen og ville afsee et aarligt Bidrag fra 3 Mk. indtil 2 Rbd., anmodes om at indtræde i Selskabet. Idet vi desaarsag herved lade udgaa følgende Udkast til Lovene, opfordre vi de af vore Medborgere, som billige Selskabets Formaal, og som ikke ville nyde godt af Selskabets Virksomhed, uden efter Evne at deeltage deri, til at tegne sig paa nærværende Indbydelse, som efter Forløbet af nogle Dage igjen vil blive afhentet. Selskabets Medlemmer ville derefter blive indbudne til en Generalforsamling, for at overveje Lovforslaget, vælge en Bestyrelse og tage Beslutning om Selskabets Virksomhed i indeværende Aar.

F. W. Rohde

I. B. Olrik

R. P. Kirck

1840 var Kronborg Ladegård nedbrændt. Selve ladegården genopførtes da lidt længere mod nord, medens kammerrerer ved Øresundstoldkammeret Lucas von Bretton på den nedbrændte gårds plads lod bygge Montebello for at benytte det som landsted.

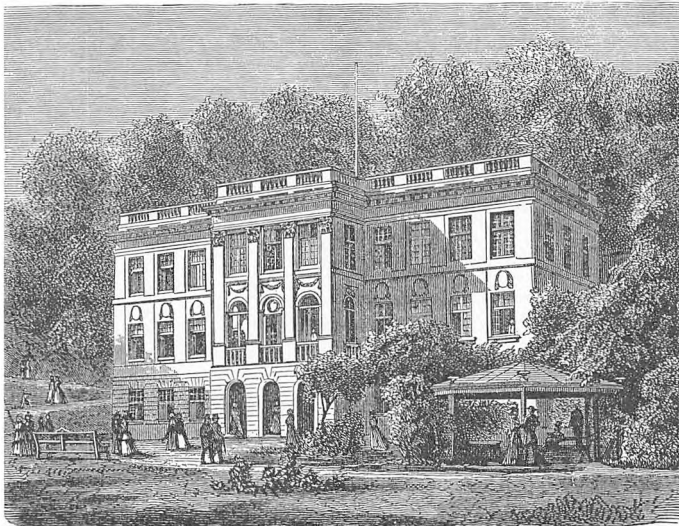
Helsingør kommune købte i 1857 Marienlyst slot, og året efter stiftedes aktieselskabet Marienlyst Søbadeanstalt. Slottet indrettedes til et mondænt internationalt præget hotel, men allerede året efter påbegyndtes opførelsen af et nyt hotel – Marienlyst kur- og søbad – der befinder sig

i bedste velgående som den tredje af de helsingørske virksomheder, der startedes i forrige århundrede. Hotellet er et fornemt led i hotelkongen, generalkonsul Oscar Pedersens hotelkæde.

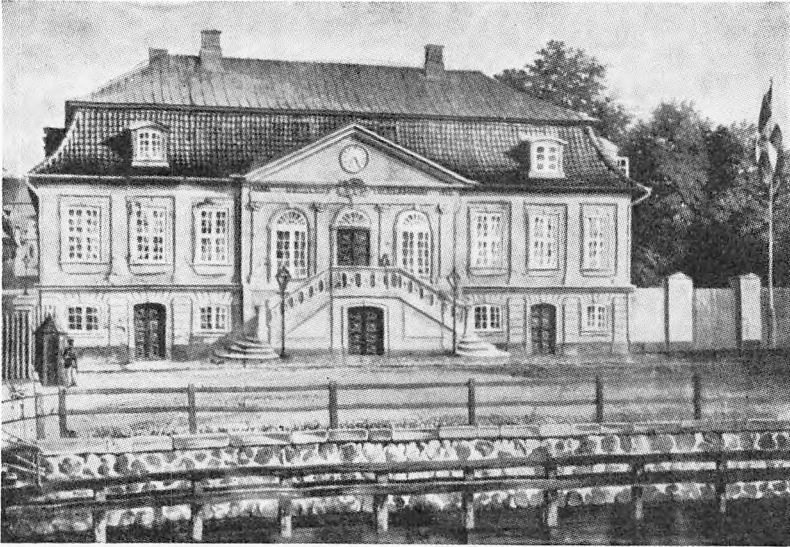
1829 fik havnepladsen i Helsingør en særlig prydelse nemlig en »Springfontæne«, som Helsingør Vandkompagni lod opstille for et uventet overskud på 1600 rgdlr. Midt i et lille ottesidet bassin anbragtes en lille sandstensløve, der i sin ene klo holdt et skjold med Frederik VI's navnetræk, medens den fra sit opspilede gab sendte tre spinkle vandstråler til vejrs. De tre stråler symboliserede (som Den kgl. Porcellænsfabriks tre bølgelinjer) landets tre »strømme«: sundet og de to bæltter. Imidlertid forfaldt fontænen, og 1841 solgtes den ved en auktion. Den forsvandt da en årrække ud af bybilledet, men fandtes senere og opstilledes på »trekanten« ved havnen. En inskription på sokkelen oplyste da, at »Løven« 1910 blev rejst på Øresunds-Toldkammers plads.

Tre af byens endnu bestående virksomheder grundlagdes i 1800-tallet. Det var C. Wiibroes Bryggeri og Helsingør Skibsværft samt Marienlyst Kur- og Søbad.

Den 1. januar 1840 overtog Carl Wiibroe Christen Jeppesens bryggeri i Stengade 82 og grundlagde sit bryggeri under navnet C. Wiibroes Bryggeri. Jeppesen havde grundlagt sit bryggeri 1825. Efter at der havde været et utal af bryggerier sank antallet i løbet af 1830'erne til »kun« seks, men efterhånden blev Wiibroes ene på pladsen. I 1850'erne fik

Marienlyst Slot.

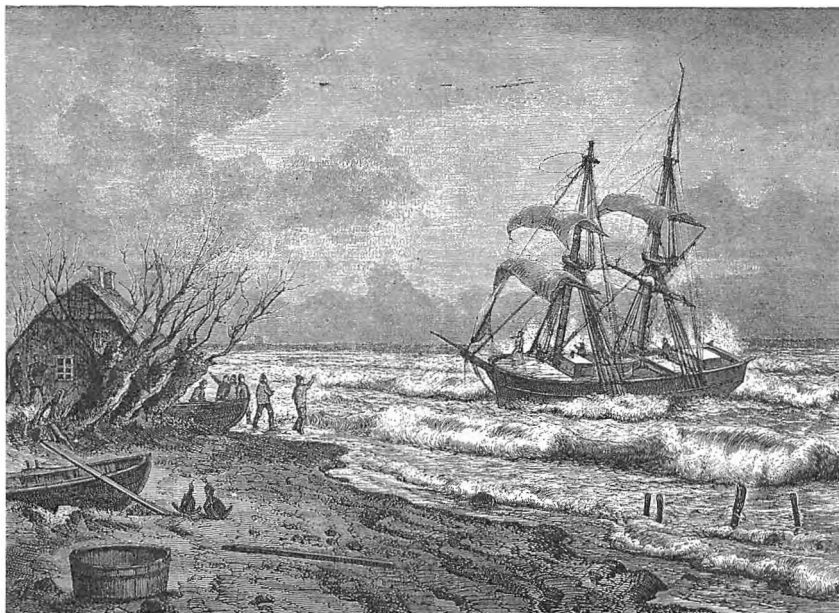
Øresundstoldkammeret ved havnepladsen, bygget 1740, nedrevet 1859–60, og materialerne herfra blev anvendt til bygning af Eriksholm ved Kongevejen.

Wiibroe tilladelse til at indrette lagerkældre i Kronborgs udenværker, og da lykkedes det at fremstille en bayersk øl, som straks faldt i publikums smag. 1861 købtes den grund i Sophie Brahesgade-Hestemøllestræde, hvortil bryggeriet flyttedes, og hvor det endnu har hovedkvarter.

1843 oprettede Poul Abraham Barfoed et træskibsværft i Helsingør. Dette værft blev senere en del af Helsingør Jernskibs- og maskinbyggeri, hvilket oprettedes 1881.

1854 anlagdes den første danske telegraflinje nemlig mellem Hamburg og Helsingør.

I 1857 skete en skæbnesvanger begivenhed for Helsingør: Øresundstolden ophævedes. Den 31. marts 1857 klarerede de sidste skibe. Der havde gennem mange år været modstand mod denne told, og navnlig reagerede U. S. A. så stærkt derimod, at man endog truede Danmark med krig – på trods af, at en forsigtig New Yorks-redaktør advarende hævdede pegefingeren og gjorde opmærksom på, at nu skulle Amerika alligevel besinde sig lidt, for Kronborgs kanoner kunne jo skyde hele U. S. A.s flåde sønder og sammen, hvis den viste sig i Øresund.

Den norske brig »Najaden«, tegnet af Holger Drachmann.

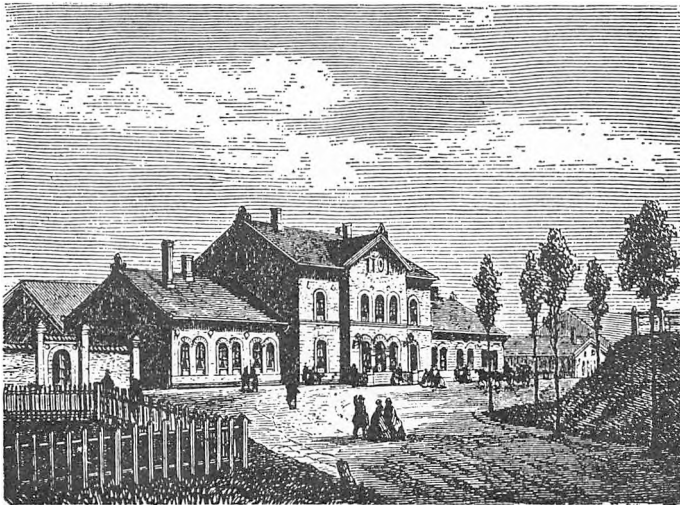
Øresund regnes almindeligvis for et roligt farvand, hvor strandinger ikke hører til de store begivenheder, men stormene kan dog godt ruske op i bølgerne, ligesom isskruningerne om vinteren kan forårsage ødelæggelser på kysterne. Østenvinden er ikke den mest velkomne gæst her, ubuden som den er, kan den vise sig uelskværdig nok til at vise sit mest barske ansigt, når den arriverer. Sådan gik det åbenbart et selskab der i året 1874 havde bordet Helsingør-damperen i København for at tage et strengt forårs ødelæggende begivenheder nærmere i øjesyn. Den ene storm havde afløst den anden i hele marts og april. Og fra damperen skuede selskabet nu ud over ødelæggelserne, dog sådan at de formentlig af søsygens kvaler forlod damperen i Humlebæk, hvor de blev roet i land. Her hørte de, at der om morgenen var grundstødt en norsk brig ved Snekkersten. Lysten til at betragte det sjældne skue af et strandet skib bragte dem skyndsomst til strandingsstedet, hvor der ganske rigtig lå den norske brig »Najaden« nogle få stenkast fra land. Ved siden af lå den danske »Hertha«, der bragte »Najaden« flot, hvorefter »Hertha« dam-

pede afsted med sin prise til Helsingørs havn. Men inde på stranden traf selskabet en ung kunstner, som om formiddagen havde tegnet det strandede skib, medens det endnu afgav et åbent spørgsmål om vrage eller ikkevrage. Denne unge kunstner var ingen anden end Holger Drachmann, med hvem selskabet fulgtes over på kroen, hvor man forøvrigt traf den fisker, der lidt før solopgang havde observeret briggen drivende for sine ankere. Han havde i sin kikkert set, hvordan den havde stukket mere og mere kæde fra sig, men når man ikke har mere kæde, og når det man har, ikke vil holde, så går kæde og ankere f. . . i vold, og så må man sætte sejl, for om muligt at klare landet fra sig. Men når skuden ikke kan tåle flere sejl, og når man ikke kan klare landet fra sig, må man søge det bedste sted at sætte skuden ind på. Det havde den norske skipper også gjort. Skipperen havde observeret, at de store sten langs strandkanten holdt op lidt syd for kro bygningen, hvorefter han lagde roret lige i skibet og i et nu var briggen inde i brændingen lige ud for et hvidt hus, hvor fiskeren boede. Nu stod briggen, og den stod godt på sandbund, så der var ingen fare for mandskabet. Da vejret bedrede sig lidt gik fiskerne ud og tog skipperen i land, men istedet for at gøre akkord med dem tog han ind til Helsingør og gjorde akkord med Svitzers. Så det blev jo ikke nogen synderlig for tjeneste for fiskerne ved den lejlighed.

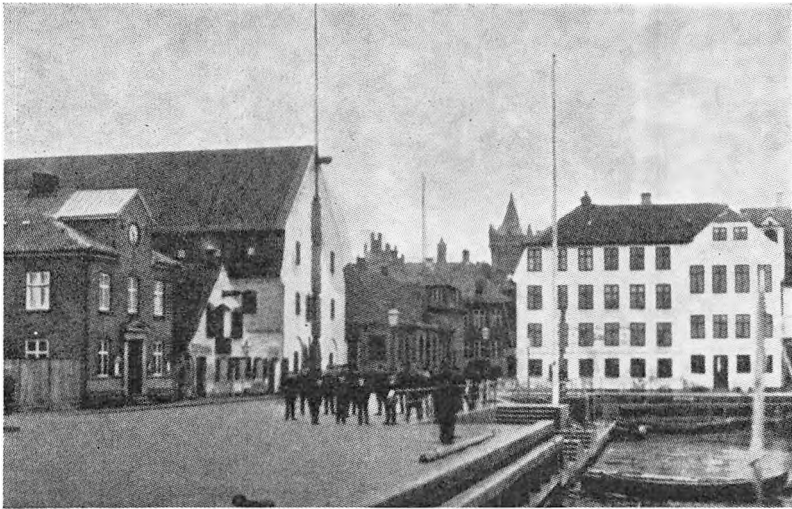
At Helsingør med sin centrale geografiske beliggenhed har været knudepunkt for færgesejls mellem det øvrige Skandinavien og Danmark er velkendt. Sundets smalleste sted har været skueplads for mangen hård sømandstørn helt tilbage fra vikingetiden og frem til vor tid. I 1630 stiftedes færgelavet og fik privilegium på transport af personer, brevpost, samt varetransport eller forsyninger til de skibe, der skulle klarere. Færgemændene havde til gengæld pligt til at gå ud til enhver tid, undtagen i stormvejr.

I 1882 ophævedes færgelavet. Der var i 1880 etableret kystfart fra København til Helsingør. Det var i de år, hvor DFDS havde råd til at ofre penge på indenrigsfart. Man indsatte de 3 både »Gefion«, »Gylfe« og »Øresund« i fast rutefart. På vejen op gennem sundet blev Skovshoved, Skodsborg, Rungsted, Humlebæk, Espergærde og Snekkersten anløbet. Og selv om der var nok at gøre med kysttrafikken ordnede dette selskab også overfarten til Helsingør. Men i 1888 overtog DSB selv overfarten, idet man indsatte S/S »Masnedssund« på ruten. I 1864 blev jernbanen København-Helsingør over Hillerød åbnet. Den første banegård blev da bygget på Gl. Banegaardsvej, det er den bygning, som i dag huser Børnegården. Herfra blev passagererne og gods, der skulle videre over sundet, transporteret ned til havnen med hestevogne. Der gik således 28

år med denne transportform, idet den nye banegård og kystbanen først blev taget i brug 1891 og færgelejerne 1892. Det var en »flot« banegård, vel nok provinsens »skønneste« i sin forlorne Rosenborg stil. Med hensyn til færgemateriel blev der på finansloven bevilget 310.000 kr. til bygning af færgerne »Kronprinsesse Louise«. Nu i 1971 råder DSB over mange færger på denne overfart. Det første overfartsår bragte 148.731 passagerer, 39.251 tons gods over sundet. Biler kendtes jo ikke. Nu transporteres der årligt et antal passagerer, der langt overstiger Danmarks befolkning foruden et utal af biler, gennemgående jernbanevogne og meget andet. Alene i året 1969–70 blev der af DSB gennemført 27.560 dobbelture og overført 436.617 biler. Derudover må tillægges de to private rederier, som stærkt konkurrerer med DSB. Men det fortæller jo også, at Helsingør havn er den havn i verden, der har det næststørste antal ind- og udsejlinger. Kun Helsingborg havn overgår Helsingør.

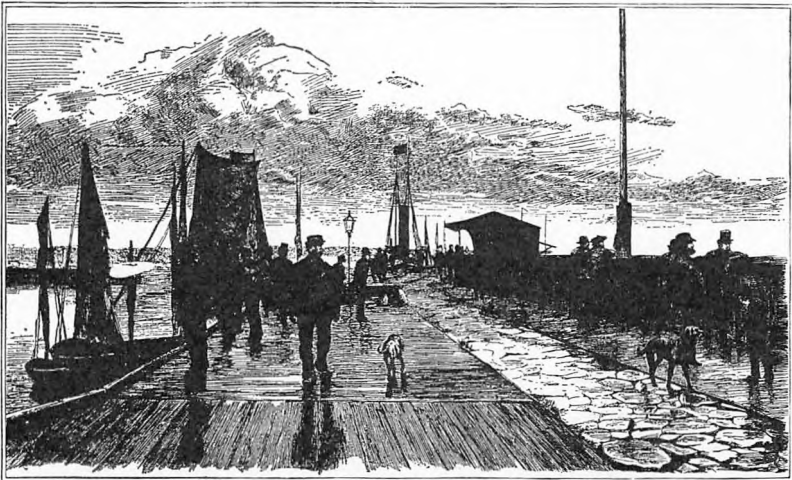
Helsingørs første banegård, nu Børnegården.

Havnepladsen i Helsingør omkring midten af forrige århundrede.

Den 10. juni 1860 holdtes et kongemøde i Helsingør, hvor den svenske konge Karl den Femtende mødtes på Kronborg med kong Frederik den Syvende, der her overrakte sin høje gæst Dannebrogordenens Storkommandørkorps, og den svenske konge blev derved den første udenlandske suveræn, som modtog denne orden.

Syv år forinden havde kong Frederik deltaget i åbningen af frimurerlogen Kosmos' ejendom i Helsingør, ved hvilken lejlighed man i ordenen indførte det såkaldte svenske system.

Vagten på Helsingørs gamle havnebro ca. 1850.

Postvæsenets betydning for Helsingør gennem tiderne

Af postmester Poul Nordholt

Ifølge Helsingør St. Marie Kirkebog holdt en postmester ved navn Jacob Carstensen bryllup første gang den 5. september 1652 og anden gang 18. juni 1654. Han fik 3 børn, som blev døbt i 1656, 1658 og 1660, og han anføres i kirkebogen hver gang som postmester. Hvornår Carstensen er ansat som postmester, ved man ikke, men et postkontor har altså eksisteret i Helsingør allerede 1652, men formentlig også længe før.

Det danske postvæsen blev indstiftet ved en forordning af Christian IV den 24. december 1624, hvorefter der blev indrettet et postvæsen, som rigets befolkning havde adgang til at benytte. Behovet blandt den almindelige befolkning for et postvæsen var ikke stort dengang, det var særlig regeringen, som havde brug for en organisation, der kunne besørge breve mellem regeringen og lensmændene samt købstæderne, men også handelen, der var i stærk vækst, fik efterhånden brug for et organiseret postvæsen. Det første spor til forsøg på en ordnet postgang i Danmark findes dog allerede i 1522 i Christian II's verdslige lov, hvor det bestemmes, at der i alle landets købstæder skulle være to eller tre løbere, der mod en godtgørelse af 2 skilling for hver mil skulle besørge breve. Det bestemtes tillige, at værterne i herbergerne skulle forskaffe gæsterne vogne og færger, når det behøvedes, og heri ses en forløber for det langt senere befordringsvæsen. Forordningen er næppe ført ud i livet. Her som på andre områder har Christian II været langt forud for sin tid, og forordningen er formentlig som »skadelig for folk og fæ« brændt sammen med hans andre love ved Frederik I's tronbestigelse i 1523.

Under Frederik II i 1567 har et anseligt apparat til besørgelse af regeringspost været i virksomhed. Det pålagdes byerne, at »postklippere« på hovedruterne skulle være rede til videreførelse af kongens post, bl. a. skulle der i København holdes 4 postklippere, der skulle føre post til Køge, Roskilde, Helsingør og Frederiksborg. For hele landet var det et ret kostbart apparat. Ikke alene købstæderne havde forpligtelser, men også bønderne måtte stille befordringer til rådighed. Og for lenene var dette kongelige postvæsen en betydelig byrde. I 1596 fik Detlef Holck på Kronborg i sit forleningsbrev pligt til at holde en postrider og en postvognssvend.

Ved postvæsenets stiftelse i 1624 var Helsingør med sine ca. 10.000 indbyggere landets største by udenfor København, som på dette tidspunkt

havde ca. 20.000 indbyggere. Med sin livlige handel, med de mange penge der strømmede ind fra sundtolden og med sin gode beliggenhed for de danske landsdele Halland, Blekinge og Skaane blev der straks gjort noget særligt for Helsingør, som fik to postruter, nemlig de hallandske bude til Varberg fra København via Helsingør, Helsingborg, Laholm, Halmstad og Falkenberg samt ordinarie (d. v. s. regelmæssige) fodbude fra København til Helsingør.

I forordningen af 1624 bestemmes, at borgmestre og råd skal skaffe logi til budene i de byer, hvor de skal overnatte. Værten skal være en god, ædru og flittig dannemand, og som postskilt skal på boligen udhænges en hvid løbende hest. Han skal modtage breve og betaling for disse breve, der skal videresendes med budene. Her har vi oprindelsen til de første postkontorer og postmesterembeder, der helt op i det 19. århundrede ofte var knyttet til det privilegerede gæstgiveri (hotel Postgaarden). Postvæsenet fik eneret på brevbesørgelsen, og taksten for et brev mellem Helsingør og København var fastsat til 4 skilling.

I begyndelsen kunne indtægterne af brevbesørgelsen langt fra dække udgifterne. Kongen ydede selv 400 kurantdalere årlig til posternes underholdning, og i et kongebrev til borgmestre og råd i København og i købstæderne var det fastsat, hvilket årligt bidrag der skulle ydes af byerne, f. eks. København 80 rigsdaler og Helsingør 15. At det kneb med at få pengene ind ses bl. a. af et brev i 1653 fra kongen til lensmand Frederik Urne på Kronborg om at inddrive 20 kurantdalere »udi vor købstad Helsingør«. Helsingborg slap fri for at betale afgift, men måtte til gengæld påtage sig fri overførsel over sundet af postbudene på ruten mellem København og Varberg.

Det svenske postvæsen blev oprettet 1636, og hovedforbindelsen fra Sverige til Hamburg var kørende og gik via Helsingborg–Helsingør 1 gang ugentlig. I Helsingør var der ansat en svensk postmester, som skulle tage sig af den svenske posts videre befordring i begge retninger. Denne rute såvel som de danske ruter i de danske landsdele øst for Øresund blev naturligvis afbrudt under krigen. Ved freden i Brömsebro 1645 mistede Danmark Halland og dermed posthusene i Laholm, Halmstad, Falkenberg og Varberg, og i fredens § 20 hedder det bl. a. »at Sverige herefter som hidtil må have sin postmester i Helsingør«. Fra 1645 til 1662 hed den svenske postmester i Helsingør Christoffer Schneider.

Det norske postvæsen oprettedes i 1647, men først i 1650 blev der oprettet regelmæssig forbindelse over land mellem København og Kristiania ved ridende post en gang om ugen via Helsingør. Senere fik Helsingør også sin norske postmester, således at der i adskillige menneskealdre var både en norsk, en svensk og en dansk postmester i Helsingør.

Da postbudene i begyndelsen af det 16. århundrede begyndte at færdes på vejene i Danmark, gående, ridende eller agende, må man ved ordet »vej« ikke tænke sig noget i retning af vore nuværende landeveje. Fordringerne indskrænkede sig til, at det skulle være synligt, hvor vejen gik, og den måtte være bred nok til een vogn, mødtes to vogne, måtte den ene køre »af vejen«, d. v. s. ud i marken. Når blot nogenlunde tydelige mærker langs vejkanterne angav, hvor den alfare vej gik, når stubbene i skovvejen ikke var for høje, eller der var for snæver plads mellem træer og gårder og de dybeste åer passable, så måtte vejen erklæres for »redelig«.

Stenbyggede veje i nutids forstand – eller som romerne byggede dem i oldtiden – gennemskårne bakker o. l. fandtes ikke. Blev vejene for elendige, blev det befalet bønderne at fylde jord i de opkørte hjulspor og vælte kampesten ud i de værste huller. Først ved de store landvejsreformers tid omkring 1770 søgte man at regulere og forbedre vejene, der blev gjort bredere og indgrøftet, og først omkring 1820 var forholdene nogenlunde tålelige. I de ældste tider har man som regel ridende eller gående færdedes ad smalle, stilignende veje, og først i det 16. århundrede blev det mere almindeligt at benytte vogne.

Man kan heraf danne sig et begreb om de kår, under hvilke det danske postvæsen påbegyndte sin virksomhed.

Hovedruten her i landet fra 1625 København-Hamburg var en kørende brev- og pakkepost, men de øvrige ruter har oprindeligt kun befordret breve med gående bude. Man ved intet om, hvor hyppigt befordringen fandt sted, dog er Hamburgruten udført 1 gang ugentlig i hver retning i slutningen af Chr. IV's regeringstid. Pesten, der hærgede landet, og de ulykkelige krige har naturligvis ikke fremmet postvæsenets trivsel. Helsingør hjemstødet af pest i 1625 og 1654 og ramtes også hårdt under Svenskekrigen 1657–1660, hvor Kronborg blev erobret. Kronborgs genobring forsøgte i sommeren 1659, men planen strandede, da svenskerne fik færten af, hvad der var i gære. Postmesteren i Helsingør har åbenbart ladet oplysninger om planen sive ud til svenskerne, thi kongen, Frederik III, skrev d. 16. okt. 1659 til sin generalpostmester Paul Klingenberg »Højtærede, kære og tro! Efter hvad vi troværdigt får berettet, skal den af dig bestaltede postmester i Helsingør have gjort sig meget delagtig med det svenske parti, og da han desuden hverken kan læse eller skrive, henstilles det at afskedige ham«. Kongen anbefalede derefter vor kære og tro Nicolaj Schmidt som kvalificeret til postmester i Helsingør.

I året 1653 blev postvæsenet bortforpagtet til en købmand ved navn Paul Klingenberg, som blev indkaldt fra Hamburg. Han måtte i 1685 afstå det til grev Chr. Gyldenløve, som døde i 1703, hvorefter hans enke fru Dorthea Krog overtog postvæsenet, indtil det i 1711 gik tilbage til

staten. Fra denne periode kendes navnene på følgende postmestre i Helsingør: Rådmand David Melvin fra 1660–1671, derefter Peter Ibsen og fra 1680 Johan Ridemand, endvidere Christoffer Schröder, død i 1693 og Bohne Senecæson, død i 1703 samt David Fischer.

Af svenske postmestre i Helsingør kender man fra denne periode navnet på Schneider til 1662, Niels Nielsen ca. 1675, Barchmann sen. ca. 1681 og Barchmann jun 1709 – og af norske Povl Brødesen 1703–1710 og Andreas Aarhus fra 1711.

Under Klingenberg blev postvæsenet bragt op til et for den tid højt standpunkt. Postbefordringen blev mere regelmæssig, postnettet blev udvidet, og en gennemgribende reorganisation fandt sted. Posten til Blekinge, der oprindeligt blev overført fra København til Malmø, blev fra 1653 af de blekingske bude befordret via Helsingør, og turen udførtes en gang ugentlig. Da vi ved freden i København i 1660 mistede vore sidste danske provinser, øst for Øresund, blev den danske post til Sverige derefter ført med de danske poster til Helsingør, hvor posten afleveredes til den derboende svenske postkommissær eller postmester, som sørgede for viderebefordring. Klingenberg havde også øje for ønskeligheden af en forbedring af vejnettet, og et påbud herom blev udstedt, men der skete næppe noget.

1615 blev der af Chr. IV udstedt en forordning om vognleje, færgeløn m. v., og denne forordning danner det egentlige grundlag for befordringsvæsenets ordning, men først under Klingenberg's ledelse spores væsentlig forbedring i postbefordringen. Således blev der i 1653 sat en agende befordring i gang 1 gang ugentlig på Hamburgruten med penge, gods og rejsende. Ved en forordning af 1661 fastsattes, at der i alle danske købstæder skulle være et vognmandslav under egen oldermand, og som var pligtig til efter tilsigelse og mod takstmæssig betaling at befordre rejsende fra den ene købstad til den anden. Uanset postvæsenets overgang til staten i 1711 vedblev befordringsvæsenet at være en borgerlig næring op igennem det 18. århundrede. De agende poster, som de hed selv om de ikke befandrede breve, dem havde staten eneret på, medførte penge, pakker og rejsende. Brevposten besørgedes gående eller ridende, indtil der omkring begyndelsen af det 19. århundrede fremstilledes særlige brevpostvogne, der som regel var 2 hjulede. Helsingør var i denne tidsperiode bedre forsynet med postforbindelser end nogen anden by i landet uden for København. I 1694 var der daglig postforbindelse mellem hovedstaden og Helsingør, og budet medtog breve til og fra Sverige. Endvidere blev der samme år etableret rute fra Roskilde over Slangerup til Hillerød (Frederiksborg) forlænget til Helsingør, denne rute var først gående, blev senere ridende og fremførtes i 1711 to gange ugentlig, ruten havde sin

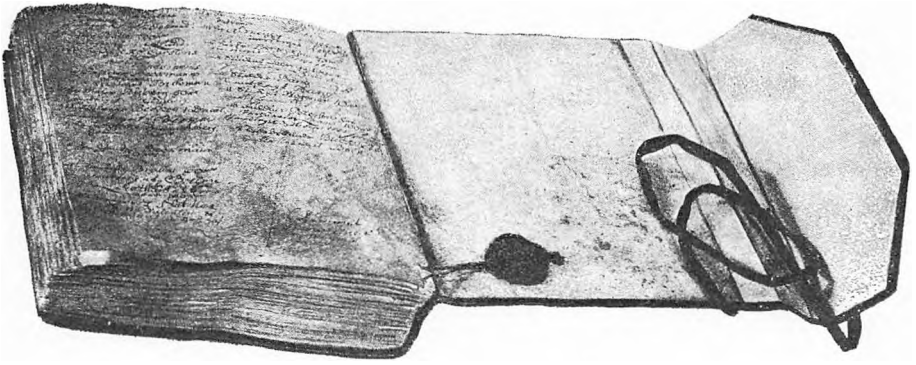
Fodposten.

særlige betydning ved den direkte tilknytning til den vigtige Hamburg-rute. Under den store nordiske krig 1700–1720 var en dansk hær blevet landsat ved Helsingborg i 1709, og der blev samme år på kongens, Frederik IV's befaling etableret en enestående, hidtil uset personbefordring mellem København og Helsingør. Fru Dorothea Krag, der havde postvæsenet i forpagtning indtil 1711, måtte anskaffe 24 rideheste, hvoraf 8 opstaldedes i København, 8 i Rungsted kro og 8 i Helsingør. Benyttelsen af 1 hest kostede 2 rigsdaler, og postillonen skulle have 1 mark i drikkepenge. Befordringstiden mellem København og Helsingør fastsattes til 3 à 3½ time. Desuden blev der i 1710 etableret forbindelse mellem hæren i Helsingør og København ved ridende post to gange ugentlig til og fra Helsingør. Efter den danske hærs nederlag i slaget ved Helsingborg 1710 bortfaldt de etablerede særlige postbefordringer, dog blev der efter kongens ønske opretholdt en ridende post mellem København og Helsingør. Naturligvis blev postforbindelsen over land med Norge afbrudt under krigen, og man måtte derfor ty til søvejen. Dette gik i begyndelsen mindre godt, fordi de svenske fra Gøteborg under admiral Sjöblad dominerede Kattgat og Skagerak og holdt postforbindelsen afbrudt i over et år, men så blev Tordenskjold, da løjtnant P. Wessel, sat ind på ruten, og han tjente der sine første sporer. Først var han med fregatten »Postillonen«, senere som chef på ruten mellem København og Kristiania,

og på den nye snav »Ormen« opretholdt han nogenlunde regelmæssig postforbindelse ved konvoj, og endnu bedre gik det året efter, da han i 1712 fik den nybyggede fregat »Lövendals Galej«. Under krigen blev brevne til og fra Helsingør censureret, fordi man ønskede at undersøge, om de skulle indeholde budskaber til eller fra de svenske. 1719 genoptoges den norske post over land via Helsingør til og fra Hamburg. Ved fredsslutningen med Sverige i 1720 lyder fredstraktatens § 15 således: Angående de svenske gennem Danmark gående poster har hans Majestæt i Danmark indrømmet, at den svenske krone må holde en kommissær i Helsingør, og at de svenske breve kun 1 gang ugentlig med egne postryttere må sendes igennem Danmarks gebet, i stedet for at sådant hidtil er sket 2 gang ugentlig. Samtidig tilstås der Danmark ret til at holde en postkommissær i Helsingborg og at sende sine breve 1 gang ugentlig gennem Sverige til Norge.« Den danske regering påså nøje, at disse bestemmelser fulgtes og holdt strengt på, at de svenske postryttere kun medførte 1 postsæk, og at de på dansk område ikke blæste i posthorn. Der hengik 80 år før svenske posilloner i 1799 igen fik lov at blæse posthorn i Danmark.

I 1709 og 1710 kom pesten til vore sydlige nabolande, og der blev givet forskrifter til posthusene i Hamburg og Lübeck om, hvorledes de syd fra ankommende breve skulle behandles. I maj 1711 kom pesten til Helsingør, og i København var man rædselslagen over den smittede naboby, men alligevel nysgerrig efter at høre om den grasserende sygdoms forløb. Kongen påbød indespærring af Helsingør, for at indbyggerne ikke skulle komme i berøring med omverdenen. Posten mellem Helsingør og Roskilde blev midlertidig nedlagt, og al post skulle gå til København, efter at postmesteren her har sørget for at brevene er røget med svovl eller enebær, før de lægges i sækken, som har fået en lignende behandling, der kan modstå smitte. Den der bringer sækken til et forud aftalt sted uden for afspærringen skal ryges med malurt og uden mindste ophold under livs straf forføje sig derfra, inden sækken bliver afhentet af postrytteren. Såfremt postrytteren enten af formastelse eller af uforvarenhed forser sig mod bestemmelserne trues han af straf på livet. Trods al forsigtighed kom pesten alligevel til København 1711.

1726 etableredes der agende post mellem København og Helsingør, den medførte ikke brevpost, som sendtes med den daglige gående post. Forbindelsen var dog slet og uregelmæssig og ophørte i efteråret 1727. En ny agende post, der fremføres med 6 heste og kunne medtage 10 personer kom i stand fra nytår 1772. Turen til Helsingør gik over Lyngby, Hørsholm og Nivaa, og breve til disse 3 steder medtoges, foruden at der medførtes gods og passagerer. Der kørtes fra København kl 8 mandag,

Kvitteringsbog fra 1790.

onsdag og fredag og fra Helsingør de øvrige hverdage på samme klokkeslet. Ruten var etableret på postkassens regning, men betalte sig ikke og blev nedlagt efter et års forløb. 1777 overtog postvæsenet de agende poster og oprettede 1. juli samme år en daglig agende post i begge retninger København–Helsingør via Lyngby og Hørsholm. Denne rute medførte tillige hele brevposten hvorfor de gående bude på Helsingør-ruten fra København blev afskaffet. En postbefordring så mageløs fandtes ikke andre steder i riget. Byerne på hovedruterne havde postforbindelse højst 2 gange ugentlig i hver retning, mens Helsingør havde daglig afgang til og ankomst fra København foruden forbindelse med Hamburg-ruten over Roskilde 2 gange ugentlig, hertil kom den svenske og den norske post, der gik via Helsingør. Fra 1806 udførtes den agende post mellem Helsingør og København to gange daglig i hver retning undtagen i vintermånederne november-februar, hvor der kun kørtes 1 gang daglig. Befordringen var ikke hurtig, turen varede 7 timer, og der benyttedes åbne vogne indtil 1831. Et særligt eksperiment udførtes fra 1798, idet man havde indført en stagecoach eller diligence efter amerikansk mønster. Den havde plads til 9 personer, og gik 2 gange om ugen på Helsingør. Et lignende køretøj sattes i gang på Korsørruten, og begge vogne kørte til de blev slidt op, men blev ikke erstattet, og først i trediveerne kom diligencen atter til at spille en rolle i postbefordringen. Fra 1831 etableredes en daglig brevpost kl. 10 aften såvel fra Helsingør som fra København af hensyn til forbindelsen med dampskibene København-Kiel og Lübeck og fra 1836 en ekstrapost fra Helsingør tirsdag og lørdag med tilslutning til dampskibsforbindelsen mellem Kalundborg og Aarhus. I 1838 gik der diligence en gang daglig i hver retning mellem Helsingør og København og fra 1842 to gange daglig, og ruten beholdt denne form lige til Nordbanen blev taget i brug 9. juni 1864.

Af danske postmestre kendes fra begyndelsen af det 18. århundrede Johan Platfod fra 1731, Jacob Bruun fra 1736, rådmænd Andreas Jacob Enghaven fra 1744, justitsråd Carl Frederik Grill fra 1764, norsk postmester i Helsingør Jørgen Hansen fra 1782, David Ulrik Sommer fra 1805, premierløjtnant i søetaten Hans Top fra 1808, Anton Alexander Benjamin Mazar de la Garde fra 1834, Niels Christian Mühlensteht fra 1867, Oluf Peter Andreas Bohn fra 1898. Derefter kommer os nærmere inde på livet: Danberg 1907, Linde 1918, Dreyer 1938, Nordholt 1951 og Bjerregaard 1961.

Af svenske postmestre eller postkommisærere kendes Lüders 1719, Krüger 1765, Rahling 1765, Báhr 1796 og Glörfeldt derefter med 2 generationer til 1842.

Af norske postmestre i Helsingør fra 18. århundrede kendes Hans Berg 1728, Kirchmann 1745, derefter Johs. Möller, Hans Casper Christiansen død 1765 og Jørgen Hansen, der var både norsk og dansk postmester, og som døde 1805.

Ved postvæsenets oprettelse og århundreder derefter var begrebet postomdeling i nutids forstand ukendt. Oprindeligt måtte folk selv henvende sig på posthuset for at forhøre efter post, når posten var ankommet, hvilket var en begivenhed, der ikke kunne holdes hemmeligt, især efter at det var indført, at poststrytteren eller postillonen blæste i posthornet ved ankomsten til byerne. Fra 1694 var der indført den ordning, at brevene til posthusene var opført i karter, som efter postens ankomst blev slået op udenfor posthuset, og det var en yndet forlystelse at samles ved posthuset og se efter, hvem der skulle have post og iøvrigt høre nyt. Der indførtes i øvrigt den ordning, at de breve, som ikke var afhentet efter en vis frist blev udbragt til adressaterne, som da måtte betale bærepeng. I København blev der dog fra 1806 indført lokalomdeling, der var på private hænder indtil 1849. Fodposten, som den blev kaldt, gik rundt i gaderne og for at henlede opmærksomheden på, at nu kom posten, hamrede han på en gongong, der senere afløstes af et horn, hvori han blæste, og endnu senere af en klokke. Folk måtte så selv holde sig til og forhøre efter brevskaber. I provinsen blev den direkte omdeling i købstæderne indført omkring 1850.

På landet var man vanskeligere stillet, selv om der i begyndelsen af det 19. århundrede var regelmæssige postforbindelser til alle landets byer og vigtigste flekker. Der var dog næsten overalt på landet organiseret forbindelse imellem det enkelte sogns beboere og den nærmeste by ved de såkaldte sognebude. Disse sognebude hentede købmandsvarer, og hvad der var nødvendigt for det daglige liv, og som ikke fremstilledes af landboerne selv. De sørgede også for breve til og fra beboerne. I 1852 blev der

ved poststyrelsens foranstaltning påbegyndt oprettelsen af brevsamlingssteder for at lette landboerne adgangen til postens benyttelse, idet postnettet udvidedes. Der blev tillige indrettet en slags landpostbudruter, hvor posten blev lagt til afhentning mere bekvemt for landboerne, hos købmanden, på kroen, i skolen el. lign.; men egentlig omdeling fandt ikke sted. Initiativet til den direkte postomdeling på landet blev taget af stationsforstander Jessen i Holte, der fik tilladelse til at etablere direkte omdeling for egen regning i Frederiksborg og Holbæk amt. Ordningen ophørte 1870, fordi den ikke kunne bære budlønnen. Først i 1876 påbegyndte postvæsenet selv den direkte omdeling på landet. Det første år oprettedes 15 ruter fra forskellige Københavnske posthuse og fra posthusene i Helsingør og Hellebæk. I Helsingør omdeltes der på 3 landpost-ruter alle hverdage, og på de to ruter, der udgik fra Hellebæk, fik beboerne post 7 à 14 gange ugentlig. Siden kom posthusene i den øvrige del af landet med, således at direkte omdeling i løbet af en 24 år var gennemført over hele landet.

Brev fra før frimærkets opståen i 1851.

En gren af postvæsenets virksomhed, der har spillet en afgørende rolle som kulturspreder, nemlig besørgelsen af aviser, må også omtales ved denne lejlighed. Medens man har kendt aviser for årtusinder siden i Kina, og mens der også udsendtes en slags aviser i romertiden, er det først ved bogtrykkerkunstens fremkomst, at grunden lægges til den periodiske presse. Til at begynde med udsendtes der flyveblade ved påkommende lejligheder, når større begivenheder skete, såsom det brev fra 1493, hvori Columbus skildrer sin opdagelse af Amerika. Det ældste danske flyveblad med »Sandtrøe og forferdelige Nytiender« er fra 1542. Senere udsendtes der mange flyveblade, især under svenskekrigen 1658. 1609 begyndte man at udsende periodiske aviser i Strassburg, hvor der udkom en ugeavis, og da Danmark fik sit postvæsen i 1624, var forbindelsen med andre lande lettet så meget, at der også her kunne udgives aviser regelmæssigt. De første kom i 1634, men 1666 betegner dog et vendepunkt ved den af den ypperlige poet Anders Bording's ifølge kgl. befaling udgivne versificerede avis »Den danske Mercurius«. 1672 kommer Daniel Paulli's aviser frem, bl. a. den på dansk skrevne ugentlige »Kjøbenhavns Post-Rytter« med den kendte vignet af en poststrytter, der blæser sit posthorn, mens hesten galopperer i fuldt firspring. Paulli's aviser, der endog var illustreret, må betegnes som de første forløbere for det moderne avisvæsen, hvis udvikling foregår langsomt i det 18. århundrede. Vi møder her navnene Wielandt og Berling. Wielandt opnåede portofrihed for sine aviser i 1724, mens der hidtil havde været betalt samme porto som for breve. 1749 overtog Berling de Wielandtske aviser og fik privilegium på al trykning af aviser for sig og arvinger samt eneret på at sende dem med posten. Denne eneret blev dog beskåret, navnlig da der i 1794 indførtes den ordning, at aviser og tidsskrifter kunne sendes med posten for modereret porto, dog ikke med brevposterne fra København, derimod gerne med de agende person og pakkeposter. I provinsen var Odense den første by, der fik sine aviser, først ugeblade senere de endnu eksisterende dagblade. Helsingør var også blandt de første og fik sin avis i 1798. Aviserne var kostbare i deres barndom og blev ikke holdt af ret mange. Postmestrene ude i landet forskrev derfor aviser fra Hamburg og København og skaffede sig en god ekstraintægt ved at forhandle aviserne, som de fik portofrit eller ved at lade dem cirkulere eller sælge dem i afskrifter til beboerne i byen og på landet.

I 1821 blev det bestemt, at der ikke kunne sendes flere aviser med posten for modereret porto, end de der allerede havde opnået dette gode. Dette forbud blev med enkelte undtagelser opretholdt indtil 1848, da alle blade i landet stilledes lige overfor postvæsenet, der forpligtedes til at

overtage befordringen og opkrævning af abonnementsbetalingen for alle blade på nærmere fastsatte vilkår.

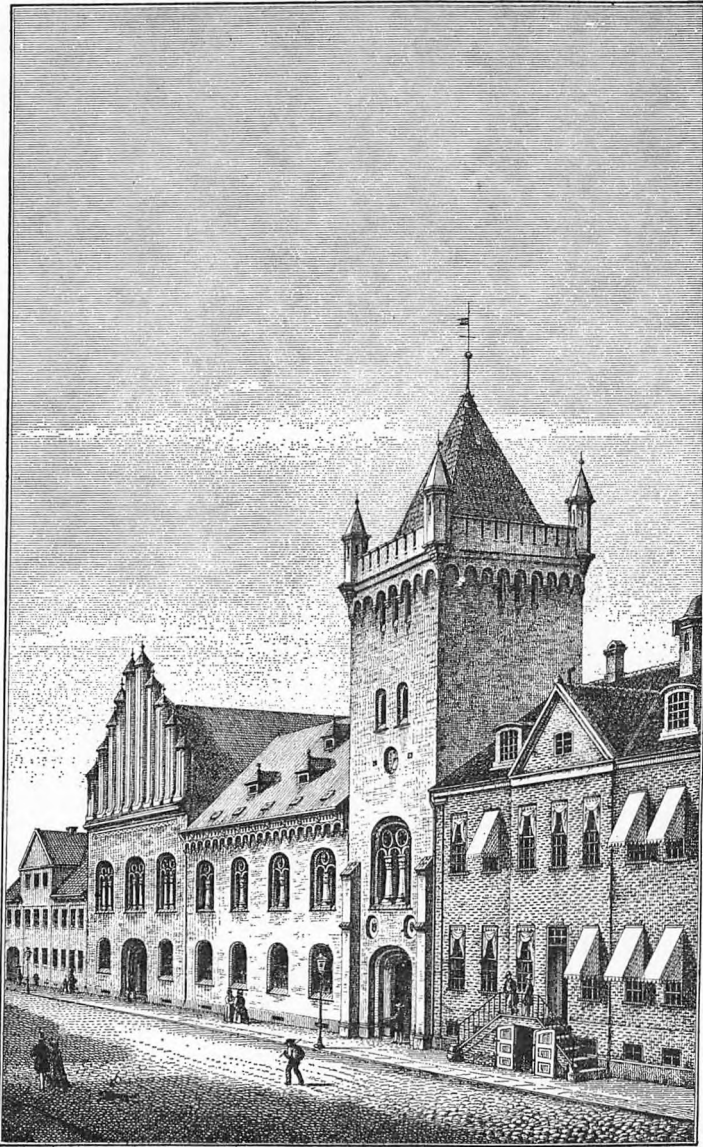
Denne lille historiske oversigt i korte træk om Helsingør postkontor igennem 300 år slutes med oplysning om de postkontorer, der har været etableret i København med henblik på postgangen til og via Helsingør. »Københavns norske postkontor« etableredes 1647 og blev hævet ved kongelig resolution 1814. »Københavns helsingørske postkontor« blev oprettet 1777, og i visse perioder har ekspeditionen af den lollandske post

Pakkeposten i Helsingør omkring 1. verdenskrig
Foto udlånt af Handels- og Søfartsmuseet, Kronborg.

været henlagt under dette kontor, som fra 1822 og indtil nedlæggelsen 31. december 1840 blev benævnt »Københavns helsingørske og lollandske postkontor«.

Endelig kan det nævnes, at postkontoret i Helsingør har haft til huse blandt andet i Sophie Brahesgade, på Stengade i Skydeselskabets ejendom, og senere i postmester Mazar de la Gardes tid skråt overfor, midt mellem Stjernegade og Søstræde og endelig fra 1891 i sit nuværende domæne på Jernbanevej.

Helsingør Rådhus opført 1853-55 i gotisk stil ved arkitekt J. B. Seidelin. Nabobygningen til venstre er fra det 18. årh., men blev nedrevet for nogle år siden til fordel for en moderne bankbygning.

Helsingør på tærskelen til det tyvende århundrede

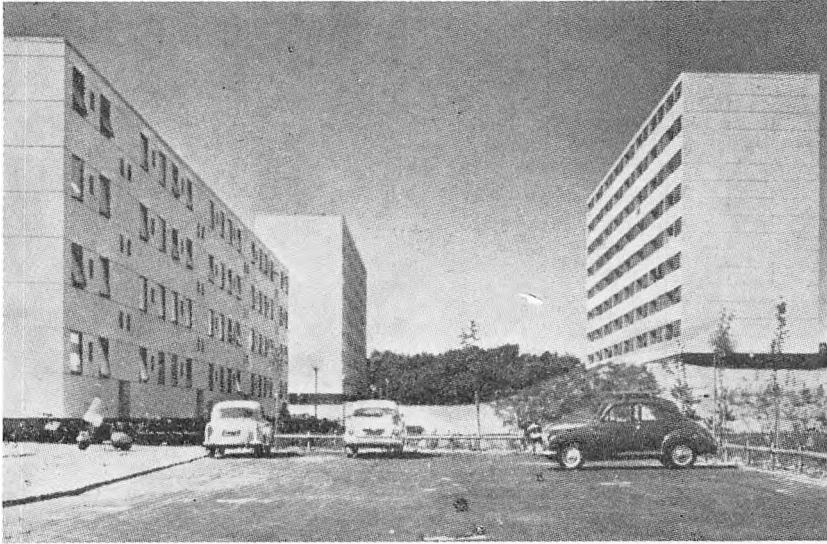

Udsigt over det gamle Helsingør.

25. november 1900 indviedes den første Odd Fellowloge i Helsingør nemlig logen nr. 31 Hamlet. Senere er indviet endnu en Odd Fellowloge nemlig nr. 61 Øresund og Rebekkalogen nr. 34 »Håbet«.

Den 1. april 1919 fik Helsingør sin første folkevalgte borgmester, socialdemokraten P. Christensen, populært kaldt Kong Peder. Han var en fremsynet og dynamisk mand, der satte sit præg på udviklingen. Han lod opføre Gurrevejsstiftelsen – det var den første form for folkepensionistboliger, og stiftelsen har mange gange været besøgt af fremmede kommunalfolk på studierejse. Borgmesteren var ligeledes i sin tid formand for det sociale boligselskab.

Han afgik på grund af alder og afløstes den 1. april 1946 af sin parti-fælle borgmester S. Schyts, som fratrådte på grund af alder den 1. april 1970.

Det sociale boligselskab »Nøjsomhed«.

Borgmester Schytz var en samarbejdende mand, hvis ledelse har været præget af en målbevidst, klar bedømmelse og forsigtighed i økonomisk henseende.

I borgmester Schytz' tid har Helsingør gennemgået en udvikling som aldrig før i sin historie. Indbyggerantallet i selve den gamle købstad blev næsten fordoblet, og der har fundet et kolossalt byggeri sted gennemført dels af det sociale boligselskab, dels af private bygherrer. Der er i perioden 1946–70 opført henved 6.000 nye lejligheder, og byggeudgifterne herved glider svært op imod den halve milliard kr. Nybyggeriet har fortrinsvis fundet sted i grønne områder i en halvkreds om købstaden, og det er en meget smuk bebyggelse, der her er gennemført.

Tikøb kommune, der også gennem den sidste snes år op til 1970 har været inde i en rivende, ja rekordagtig udvikling, blev 1. april 1970 sammensluttet med Helsingør købstad, som dermed gik ind i en ny epoke og med O. Thelin som den første borgmester i storkommunen.

